FF. NO. 1 & 2 Damaged
Can't be Microfilmed.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

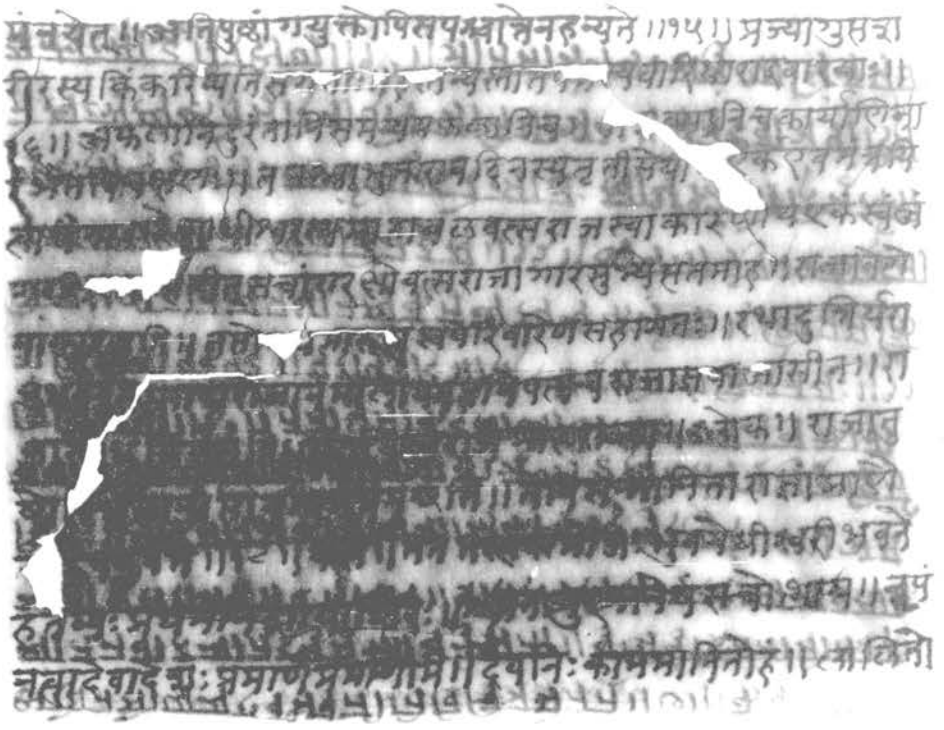

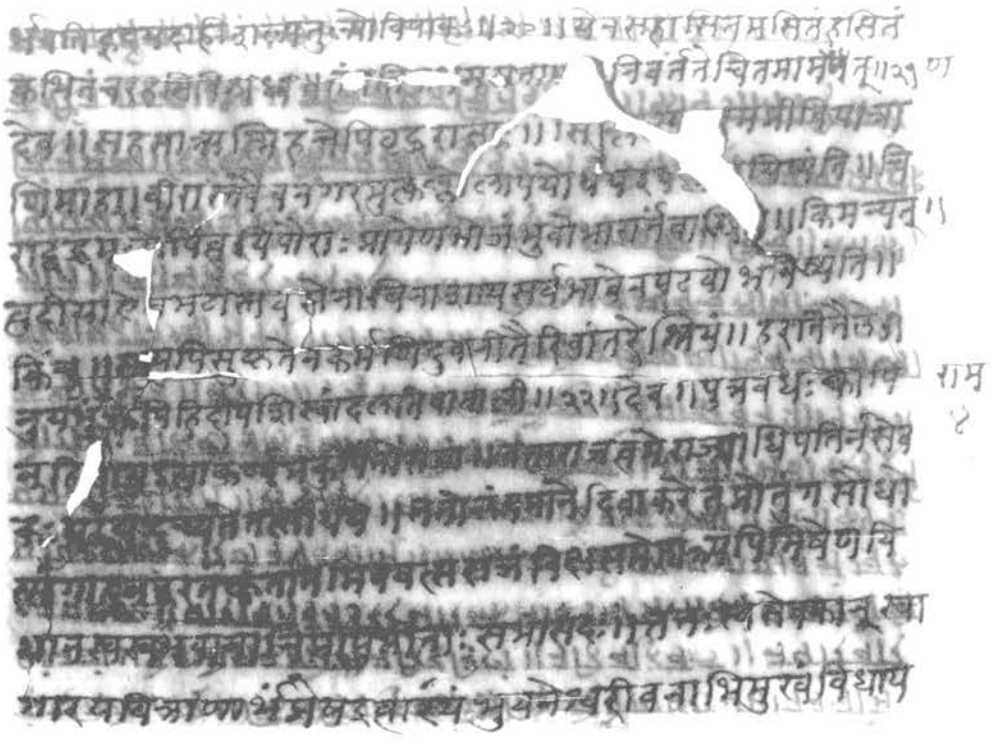

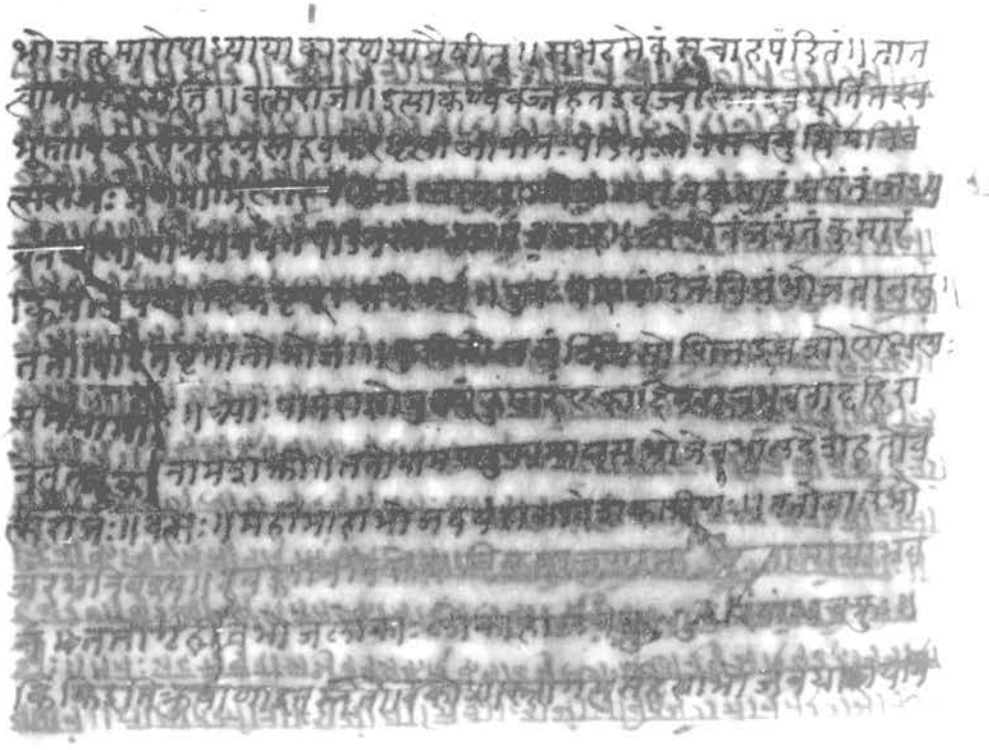

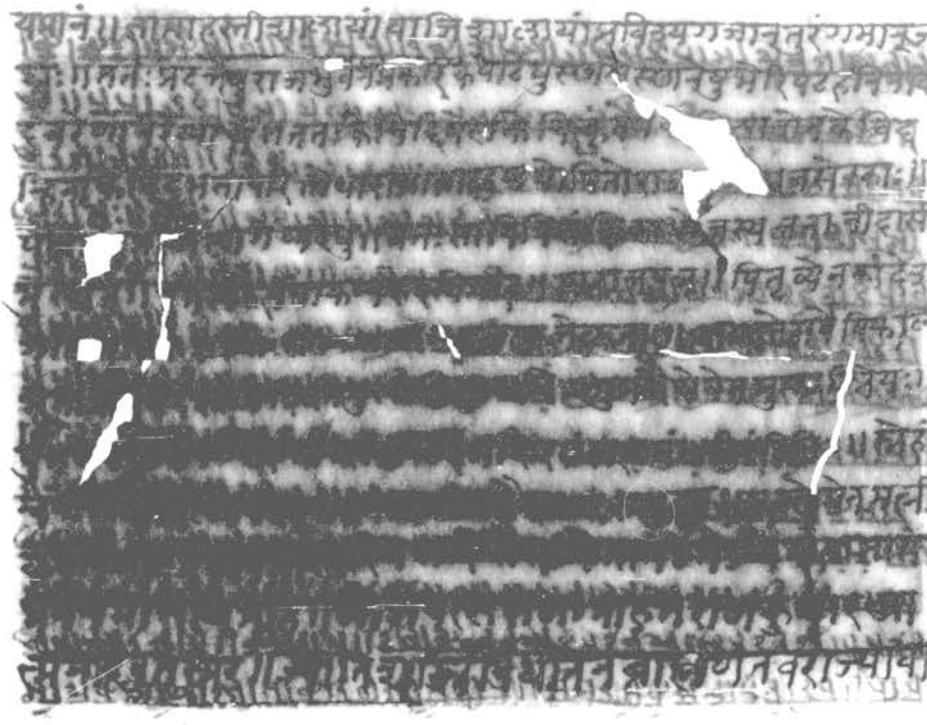

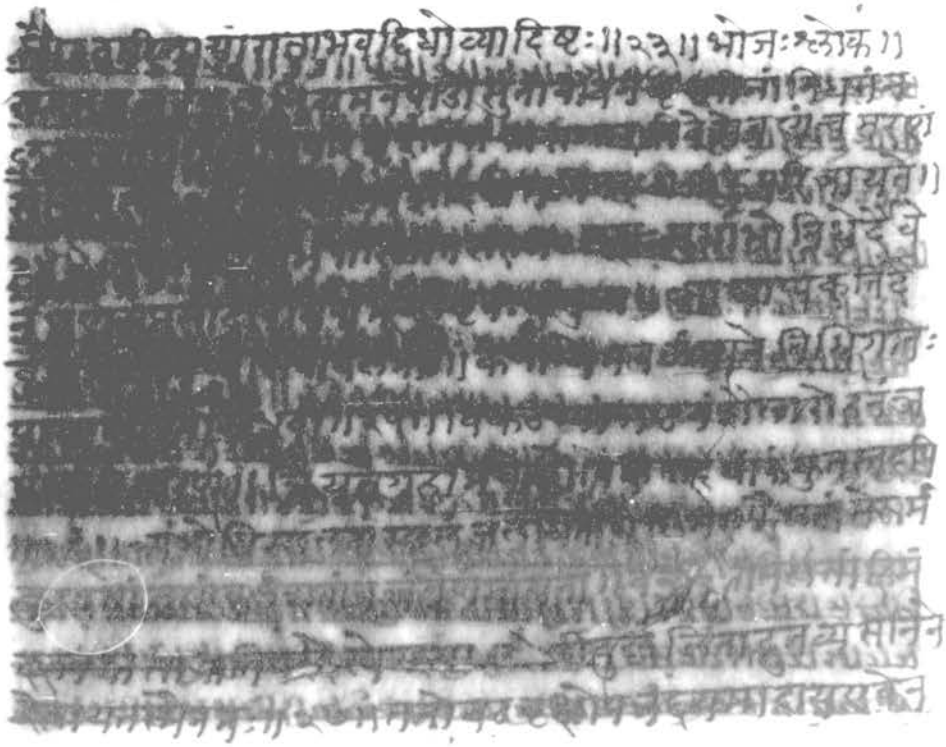

DR. BHAU DAJI डाक्टर भाऊदाजीद्वारासंस्थापितसंग्रहालयस्थहस्तलिखितपुस्तकसंग्रहः

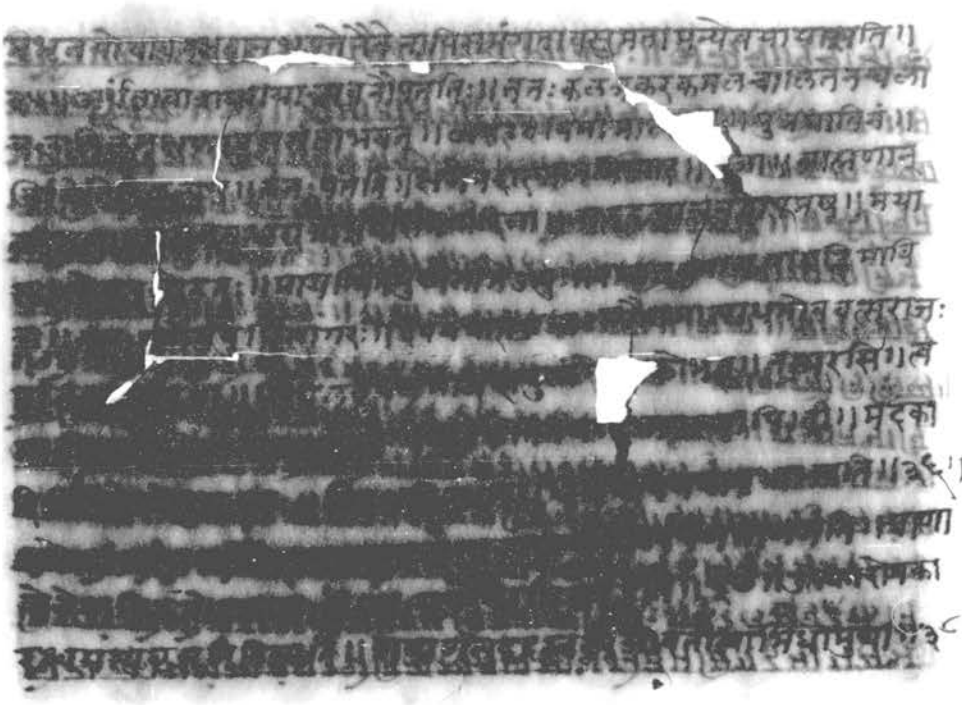

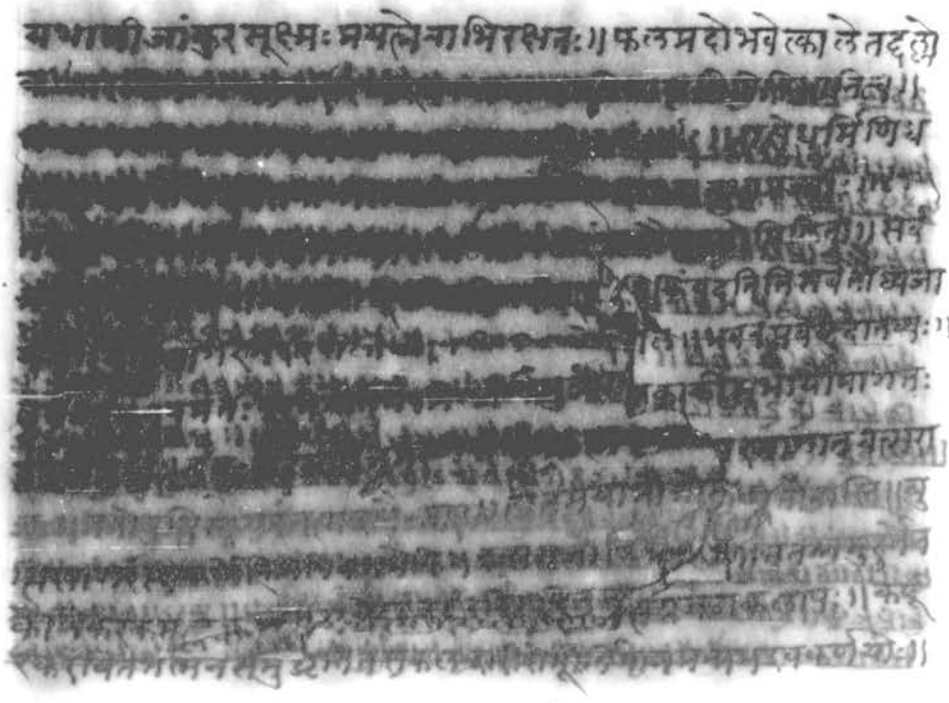

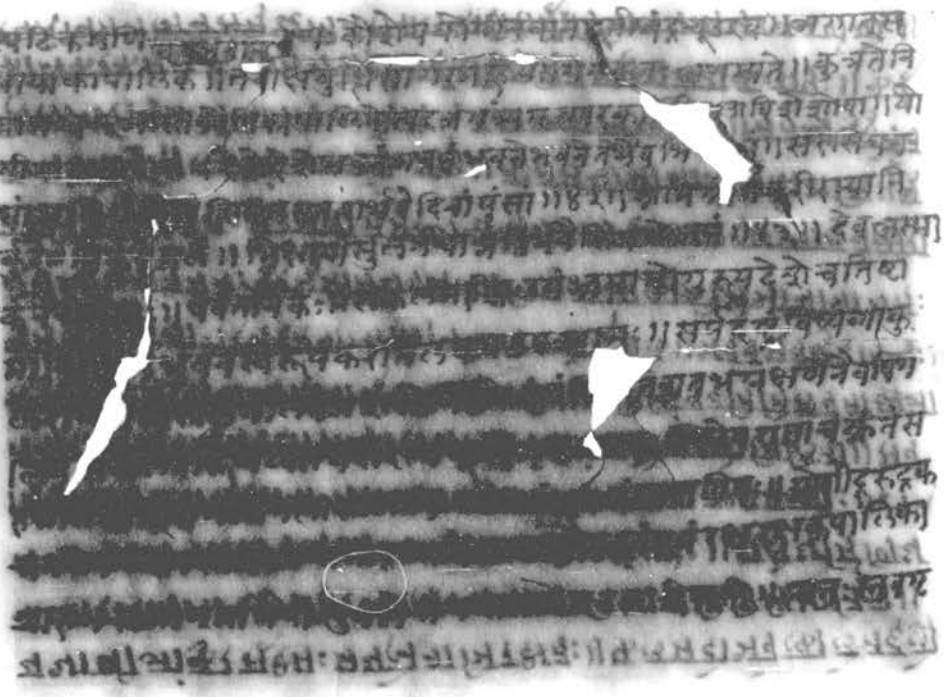

राम
८

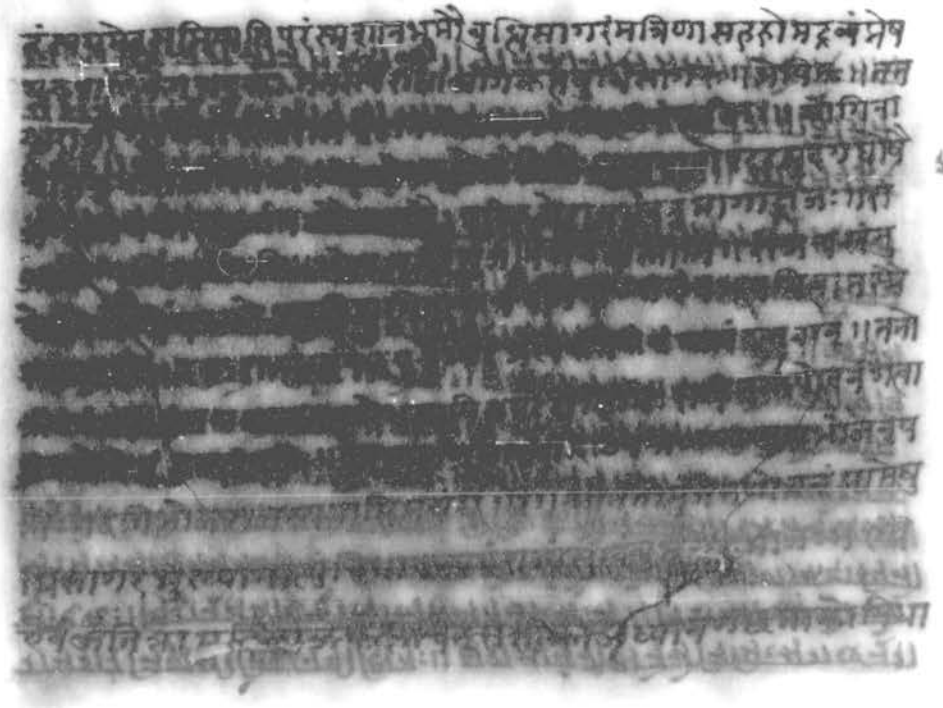

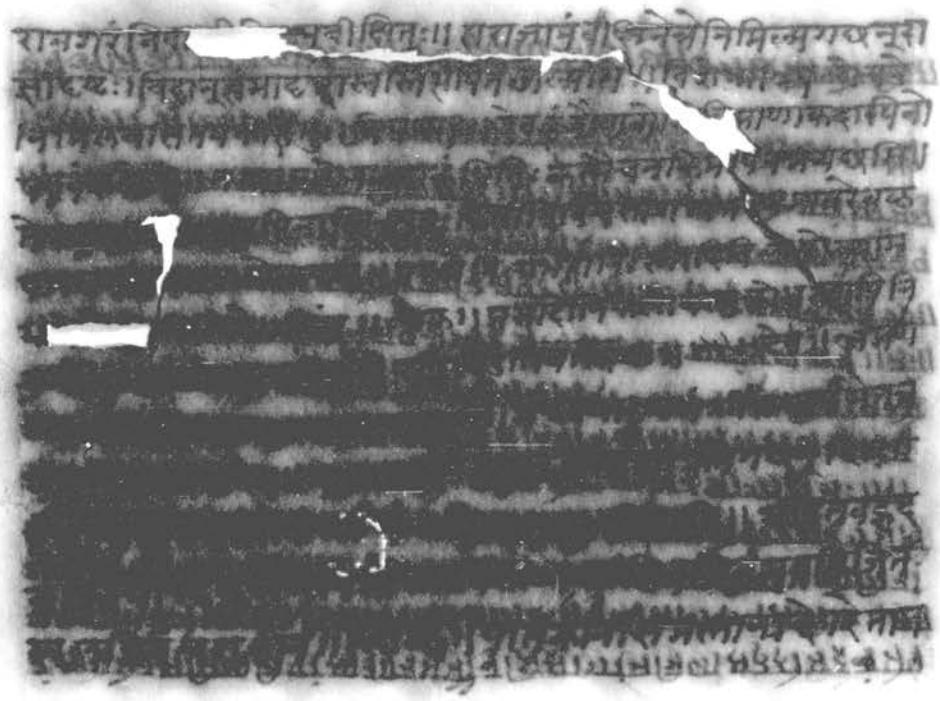

राम ९

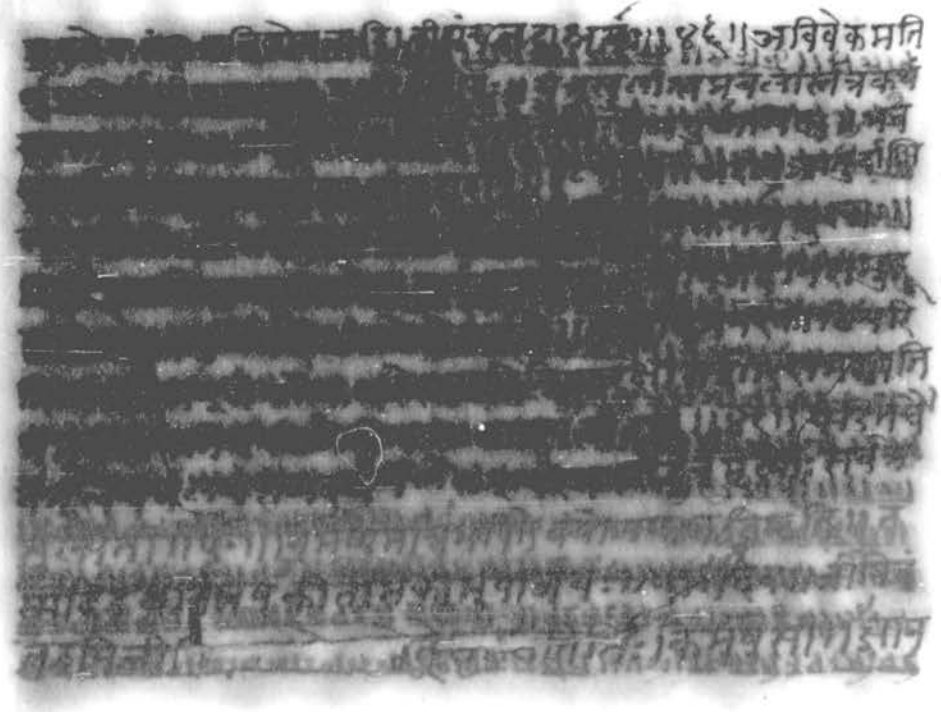

[illegible] विकसत्कण्ठ [illegible] हितं विकल्पयत ॥५२॥ राजातेनपरोपदे
शेनपीयूषपूरस्नानइवपरं ब्रह्मनीलोत्पलदलोचनाभ्यांहर्षाश्रूणि
मुञ्चन्विप्रवरं ॥५३॥ सत्सभापुरुषाराजन्सततंविद्यादिभि ॥
प्रियस्यचमथ्यस्य [illegible] तोताचदुर्लभाः ॥५४॥ विप्रोनन्दतु ॥
दिनदाजनं ॥ विप्रकिंनेनाम ॥ विप्रःस्वनामभूमौलिखती ॥ राजा
हसन्नाह ॥ जानेविद इति राजाब्रूहि ॥ ब्राह्मणउवाच ॥ राजन्भवन्मागतव्य ॥ नमे
[illegible] हितंचवाच्यं ॥ विद्वांसःकौतुकेनसभायामानेयाः ॥
[illegible] विद्वद्दुस्सभास्तरुणमधिकारमहन्तिचेत्तर्हि ॥
तमेवाहूयतत्रसेसुराजाविद्वत्प्रियः ॥ कस्मैमुदारायमह्यंदति
तोकेनराजन्भव ॥ ततोविद्वद्भ्यःसमाजग्मुःसहस्रशोविबुधवरा ॥ क
दाचिद्राजसभांविशन्ति मयी ॥ कुर्वाणंवीक्ष्यमुख्यामासेनोभयो
भि ॥ देवप्रसादःकोवाकृष्णएवविनाविनोन्यः ॥ धनंनेयंतरंसा
तंसभासदभिसाधनंहीनेनमयेनदुर्जनैर्नृपैः ॥ परंधनंनैवदु
र्देव ॥ ध्वंसव्यसनसाधनिर्विशिष्टगुणंयदुकुलं ॥श्लोक ॥ सजाय

राम
१-

यस्यमातंगयस्याश्वालस्यमेदिनि ॥ कोषोयस्यसुदुर्धर्षोदुर्गयस्य
सुदुर्जयः ॥ पंचकोदेवचतुरःसाक्षेमंमालिनस्तथा ॥ समाहूय ॥
श्लोक ॥ दानोपभोगनंधर्मास्तुकृत्यौनष्टौनृपे ॥ संपाहिसदासाक्षेमी
रलक्ष्मीकनामाभवेत् ॥ पद्मनंदातंसमासेतिनपदान्दृष्टिकसत्तरेज
ये ॥ शं ॥ राजाधनमाह ॥ श्लोक ॥ इदंमहाकवेर्दैयंतदर्थोविबुधस्य
ये ॥ [illegible] ग्रामकवेर्वसतनस्यापेषंचयाचनाद ॥ पद्म ॥ यच्चमेअना
ये ॥ [illegible] ग्रामकवेर्वसतनस्यापेषंचयाचनाद ॥ श्लोक ॥ यदा
[illegible] तरप्रनिषेधमानः स्यात् ॥ सहनेऽएव ॥ श्लोक ॥ यदा
दातिसदालितदेवधनिनोधनंजनेभ्यमनस्यकुंठितदारेरपधनेरपि ॥
[illegible] ॥ प्रियः ॥ जानोदातेवपुनर्नरत्नेश्वरः ॥ आगस्त्यनि [illegible]
दिवसचारिधिः ॥ ५८ ॥ एवमहर्निशंपरसचिंतरणपरायणेनाभोजेन
[illegible]

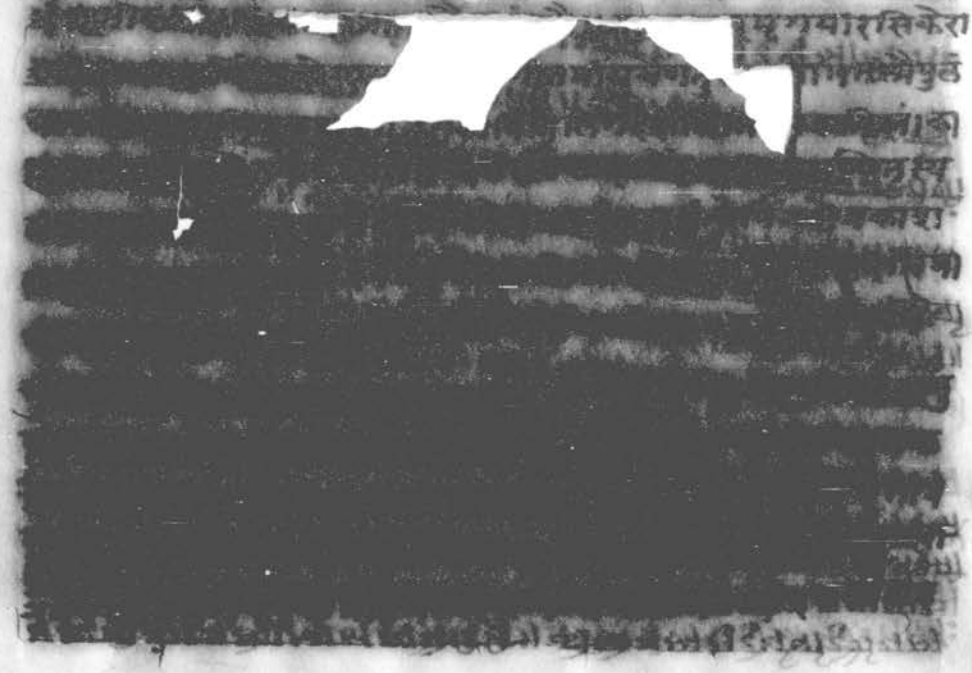

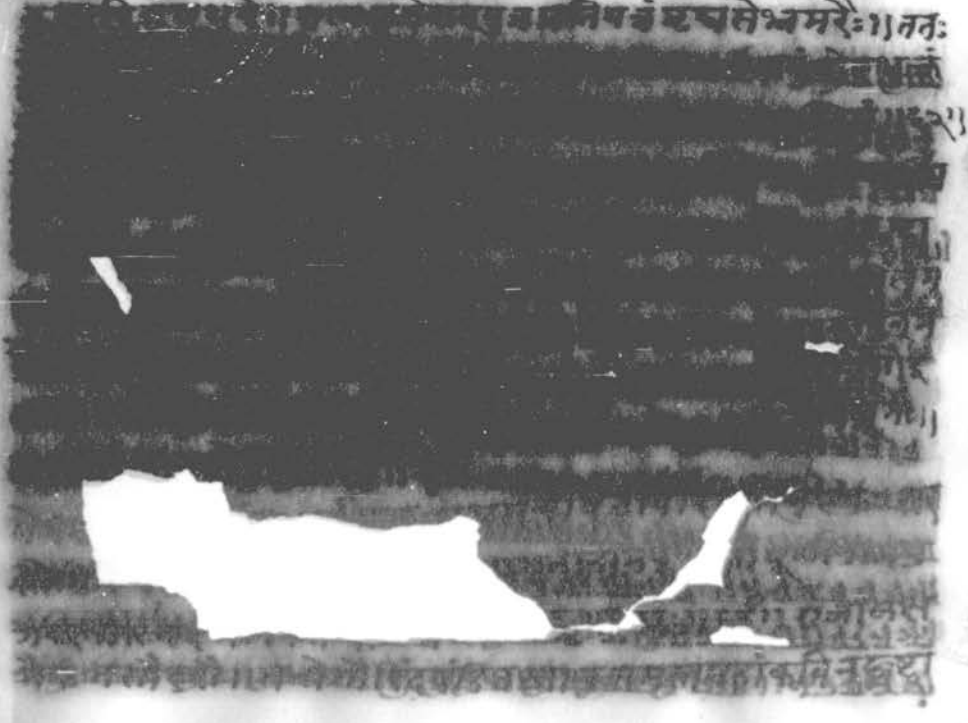

Oriental Institute Library

विबुधः ज्ञानः राजानंविनंद॥ अलोकिमस्यपात्रापात्रविवेकरहितस्य

प्रदानीनिभवता॥ नैवंवाच्यं॥ सकोपिकारणावतारंपुरुषोभोजः

कालिदासइति राज्ञोक्ते लिखति राजापुनः पादयोः पतति ॥ नयो
स्मीनयो कालिदासयोरसीतरं ॥ राजाप्राह ॥ का
लिदाससंधानं कालिदासप्राह ॥ श्लोक ॥ व्यस[illegible]नइकविद्यासी
येनेपंकजश्रीर्थेणिनइवविदेग्रोदेव्यमायानिभृत[illegible]मतिरिक्तो
कंपीडयतेअर्कोरोधनमिवकृपणस्यव्यर्थतामेतिवक्त्र ॥ ९८ ॥ राजा
तंचस्तौति ॥ कविः ॥ श्लोक ॥ उपचार ॥ अकलंकेपियद्सत्रमोरुदाः ॥
उपजन्मोइदानीतुउपचारःकैलंचभवति ॥ ९९ ॥ दत्तानेनकविभ्यः ॥ ए
थीसकलापकनकसंपूर्णादिव्यथेनुरत्नमयीयोविजा
नाति ॥ श्लोक ॥ सतकवेःचारुसोभाग्यंसुकविर्वेत्तिनापरः कदा
दैवज्ञोनानिपरंकंकचित्रतो ॥ ७ ॥ इतिश्रीभोजकालिदास राम
योःपरमाप्रीतिरनायत ॥ विद्यासभ्यकालिदासंदृष्ट्वाभूपतेम १४
हाग्यात्कविंचसर्वभावेनैवंवक्तुः ॥ नकश्चित्सभायांस्थाति ॥ न
चकोपिवदति ॥ तनकमात्रकदाचिज्जिह्वाप्रसरलक्ष्यतोदृश्यते

[illegible]

[illegible]

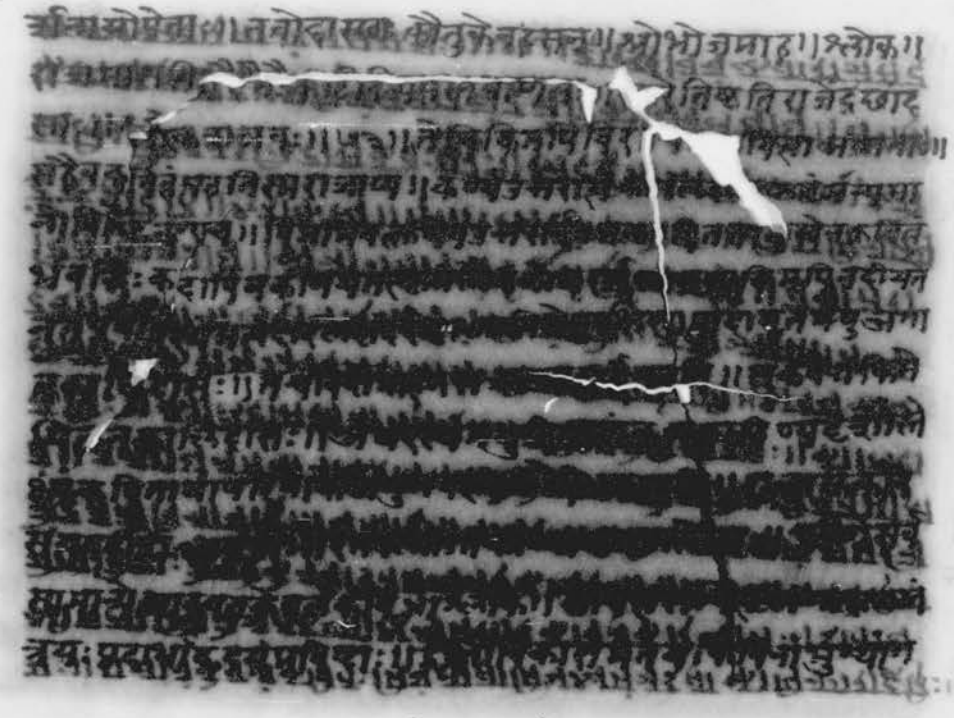

अहंदीयतां॥ततो मात्सेनेनेखिलमपिनगरं व्याप्तोकि॥जभासाह किमपि
मूर्खेनपठ्यते॥ [illegible] ॥ततोभ्रमता मात्सेन
कस्यापिकुविंदस्यहास्निःसर॥भवद्भिर्निद्वा [illegible] साध्यराज्ञोने
माणिक्यमाहृत्य॥भवद्भिर्मांमूर्खेकृत्वानिःसारयद्भिर्मृतोमांस्व
यमेवनिःसारयतश्च॥मूर्खोहंमंदिनोवाकाव्यंकरोमिनहिचारुतरंकरो
मि॥भूपालमौलिमाणिक्यविनेयादृशोट॥सेसाहसांककक्षयाशिक्षयामि
यामि॥ [illegible] ॥राज्ञातंकुविंदंतकारमदेनप्रवदंतंप्रेक्ष्यप्राह॥त्वांविना
नेपदंतेचिंतायंवक्ष्यंसंसदितंतःकुपीतःकविदःप्राह॥दिवसा
लक्ष्मीश्वरनरेश्वरदासयोरुक्तिप्रत्युक्तिभ्यांसभायावादः॥सर्व
थैवानुचितः॥इतिज्ञातासतयिसमर्थेषुनरेमौनमाद्दतंमया॥ राम १६
राज्ञा॥राजन्यमैःपृथक्कविद्दृष्टान्॥ [illegible] ॥ न
हिमाभेषीः॥कुविदःदेवकालिदासमंनरेशमरंकविःमेनतम

न्ये॥कोस्तिनेसभायांकालिदस्यरुतेपरः॥कविर्नतत्त्वविदान्वा॥श्लो
[illegible]
[illegible]
[illegible]

DR BHAU DAJI

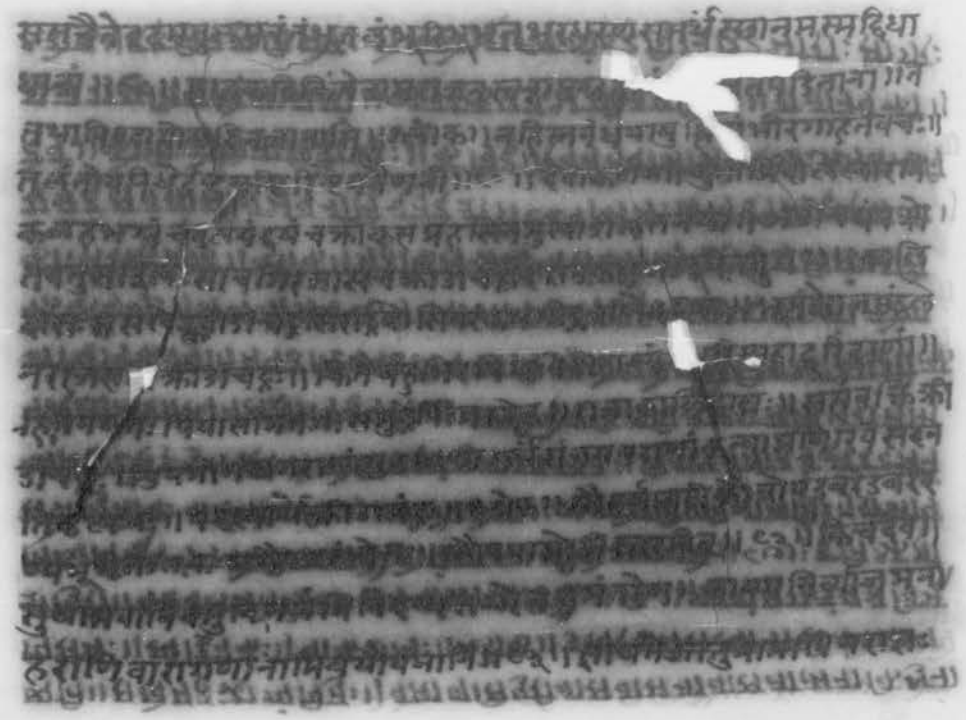

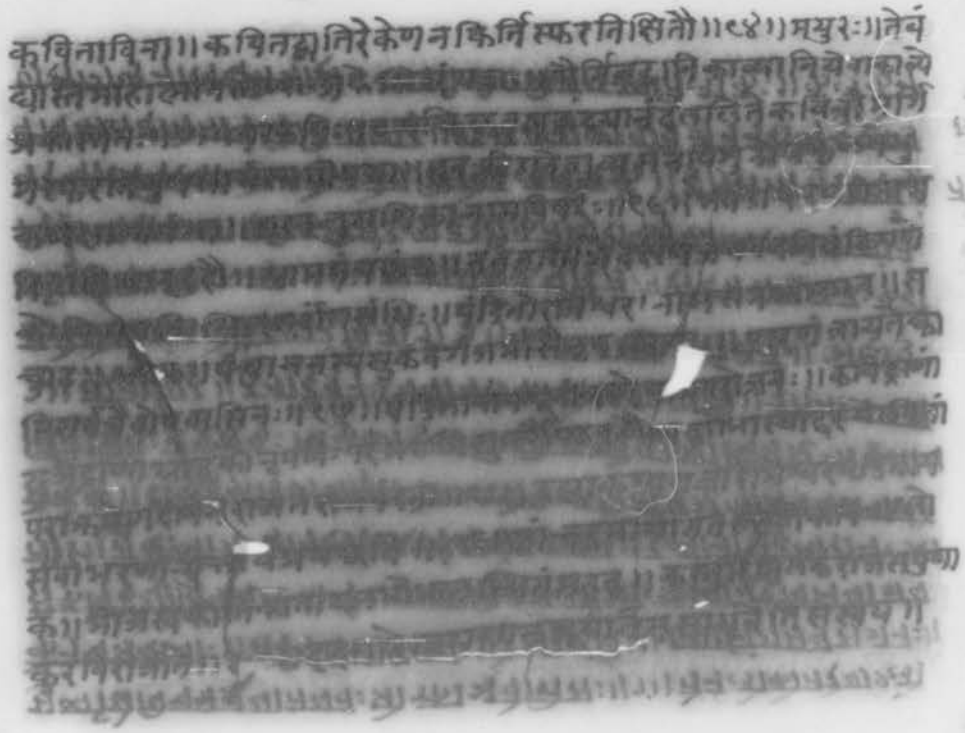

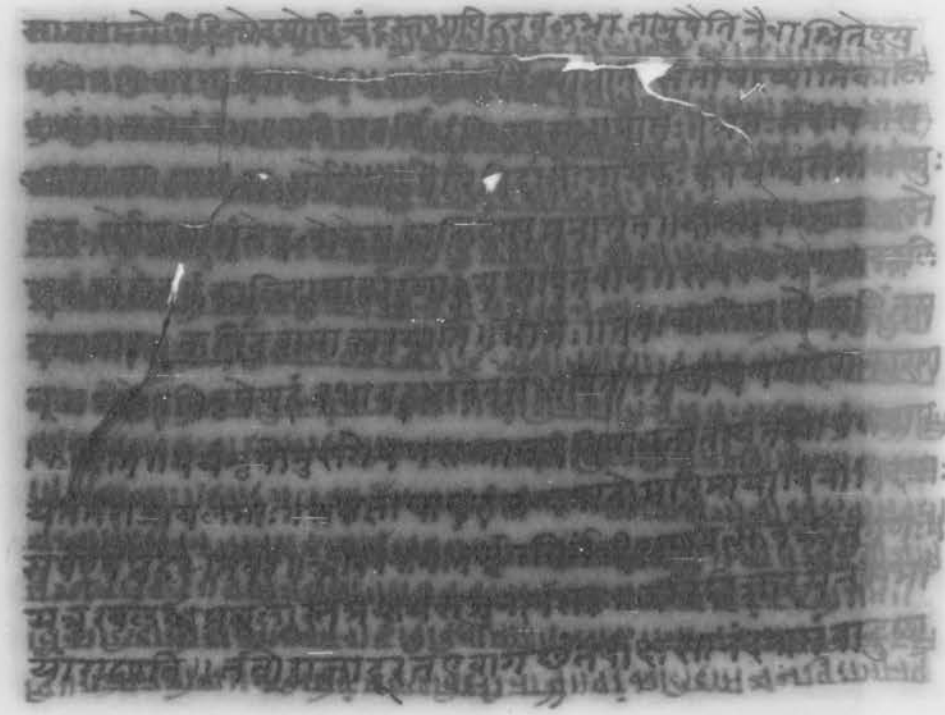

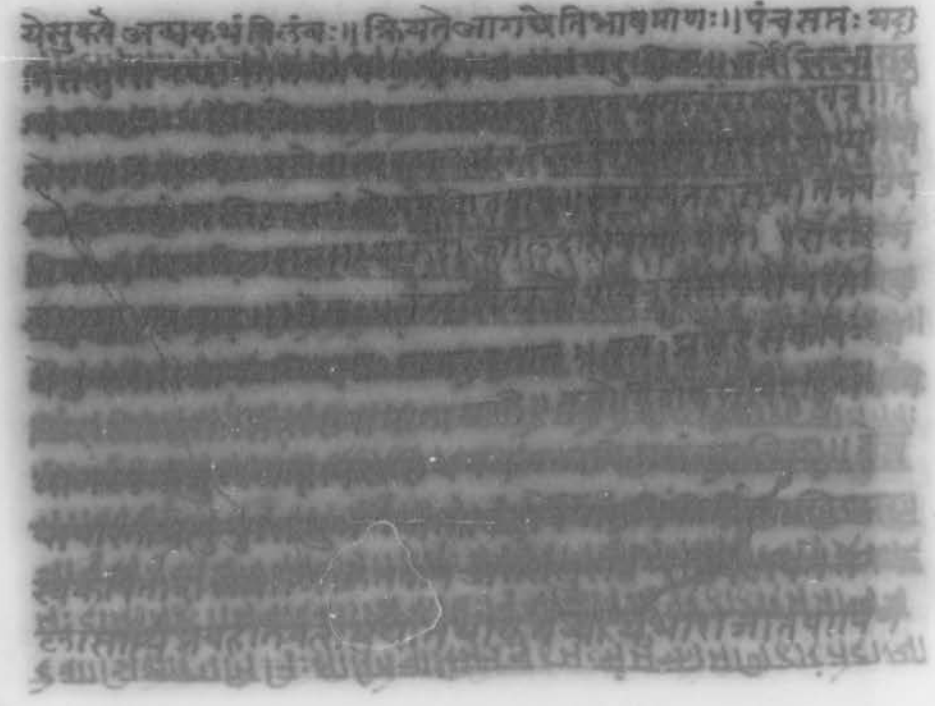

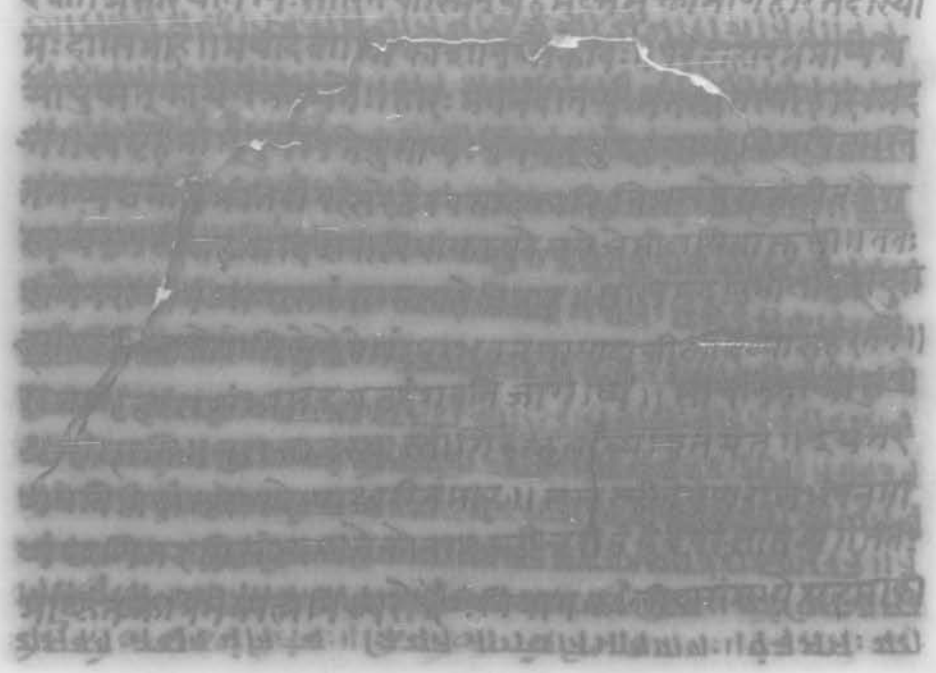

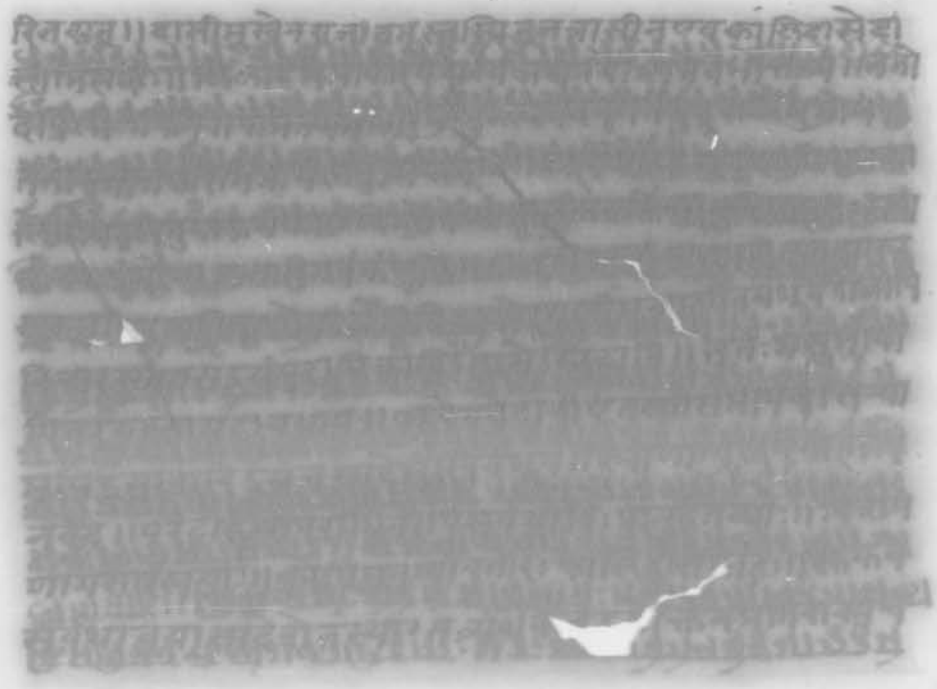

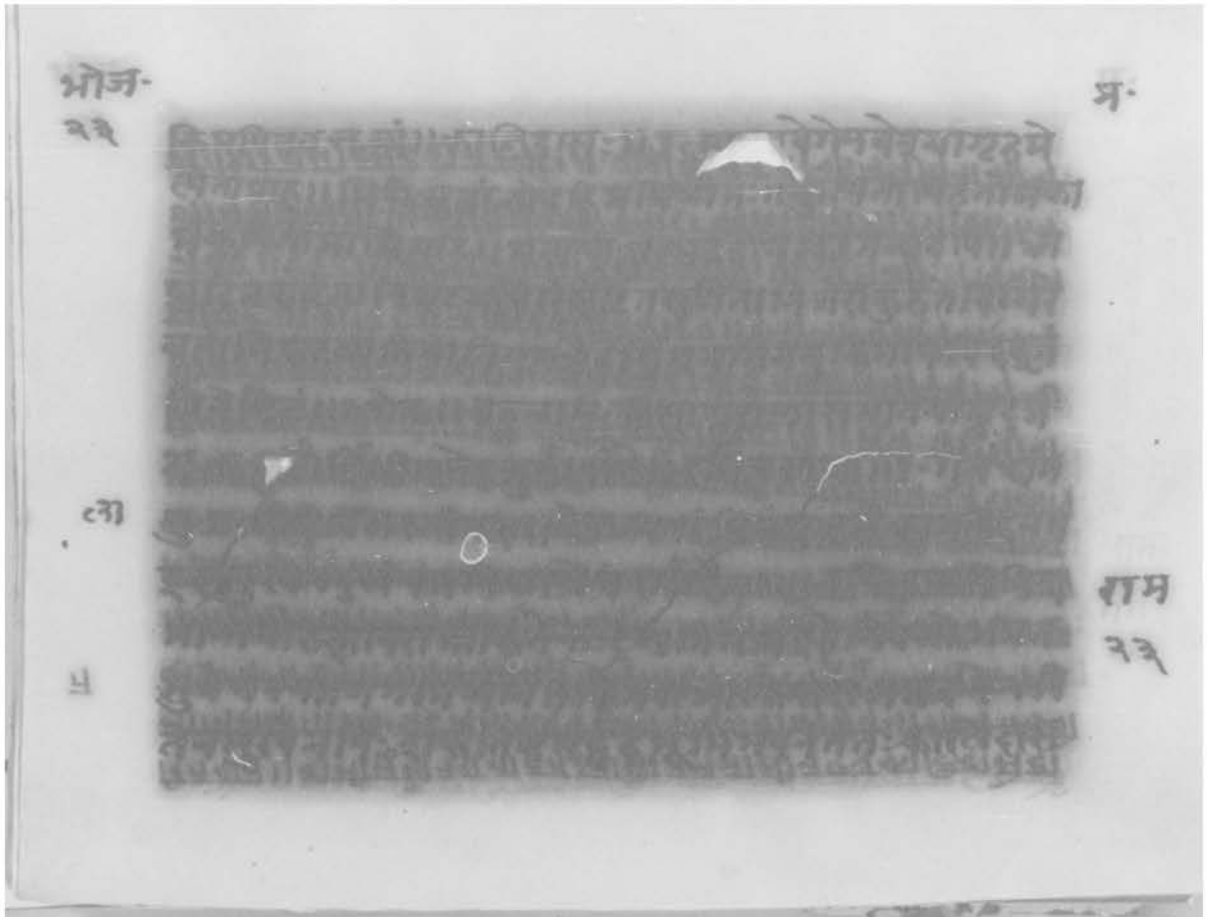

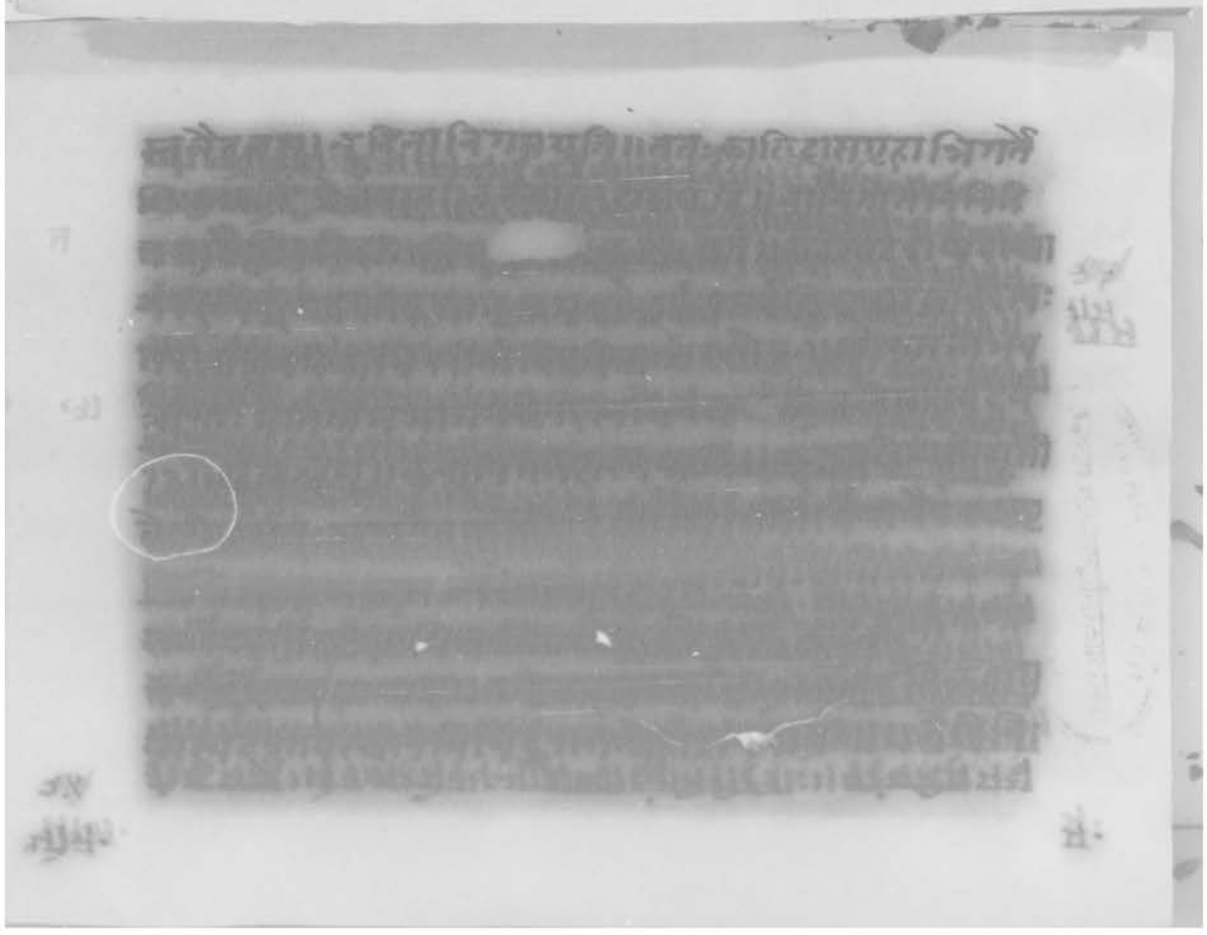

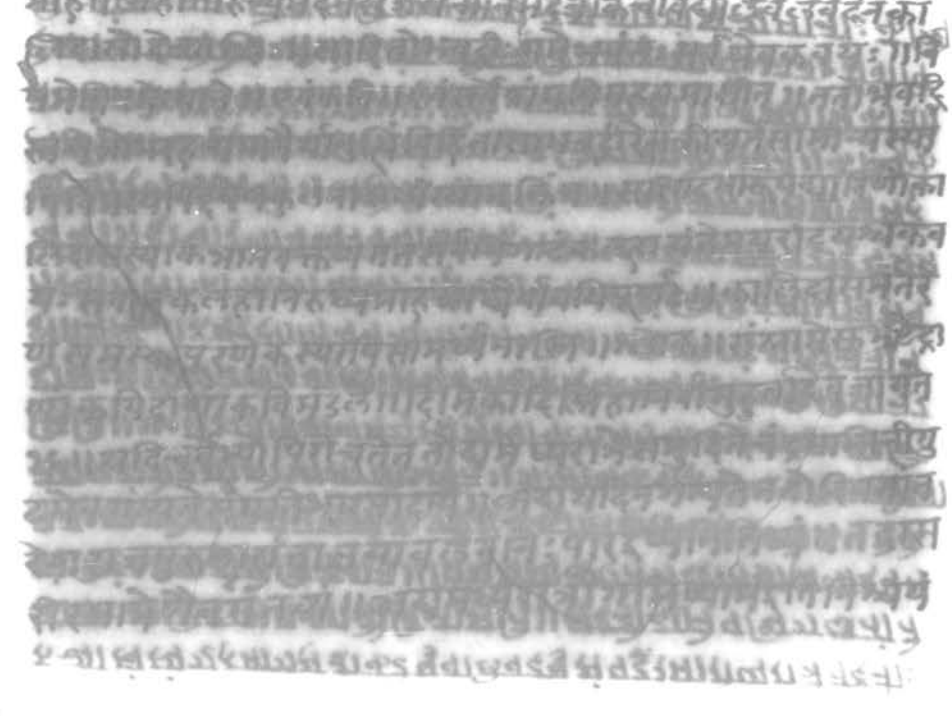

THE ASIATIC SOCIETY OF BOMBAY

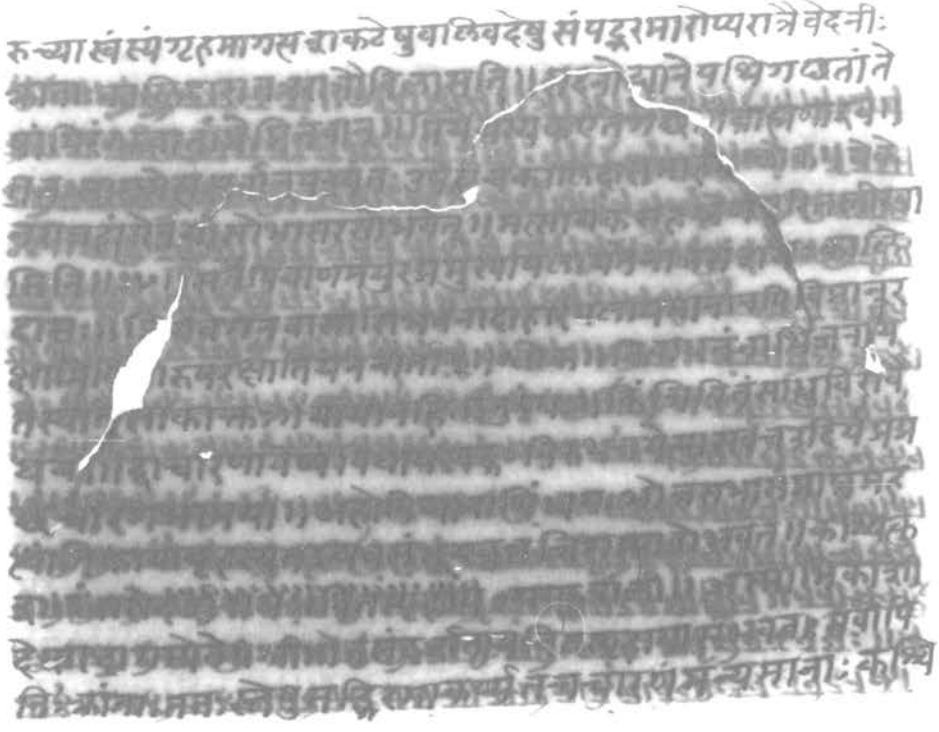

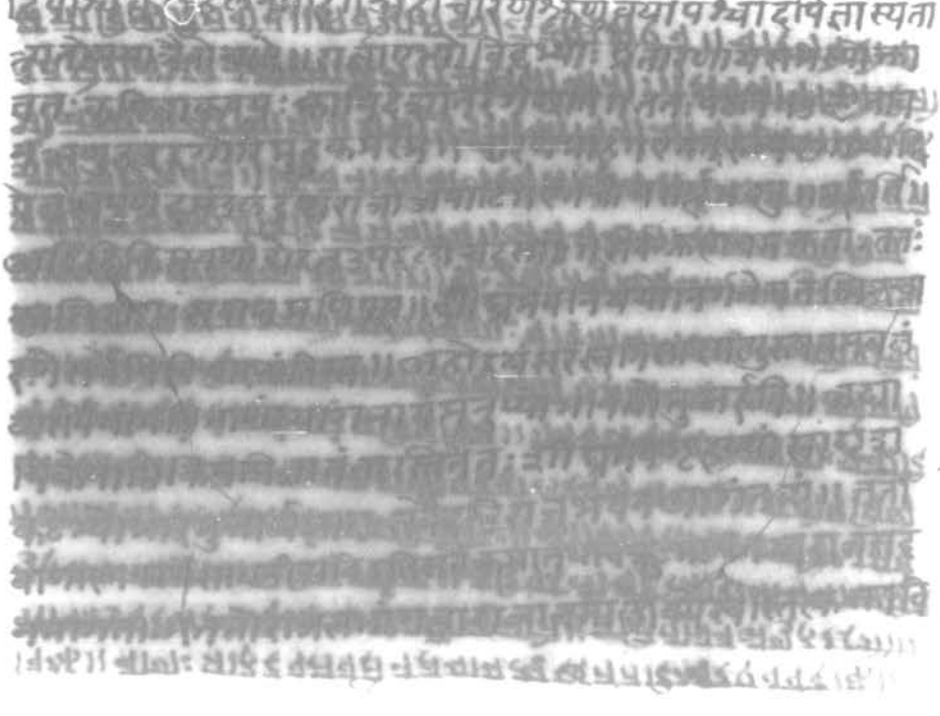

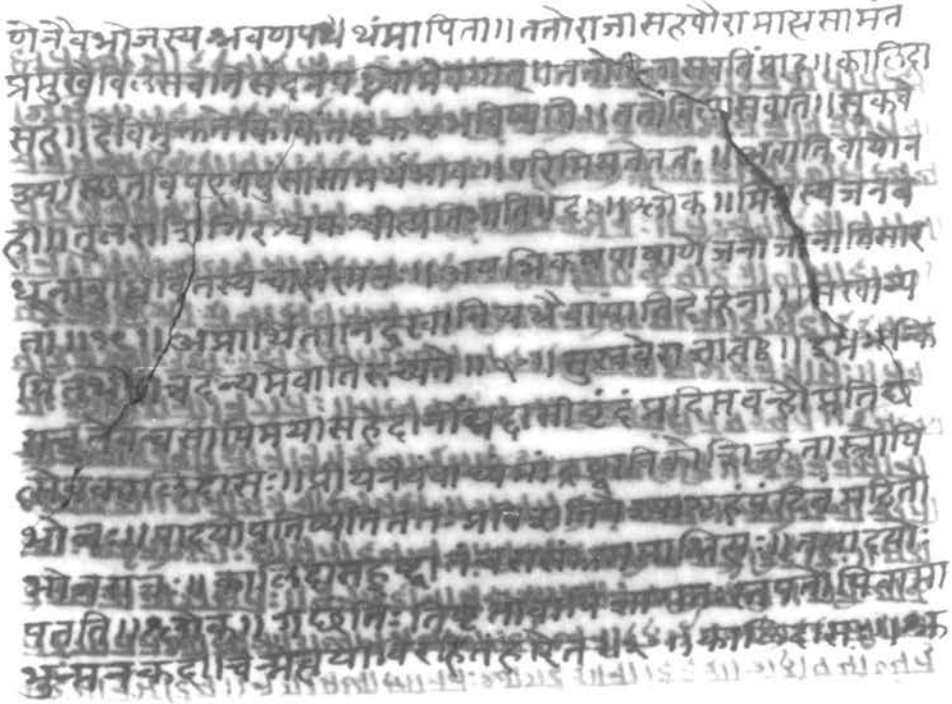

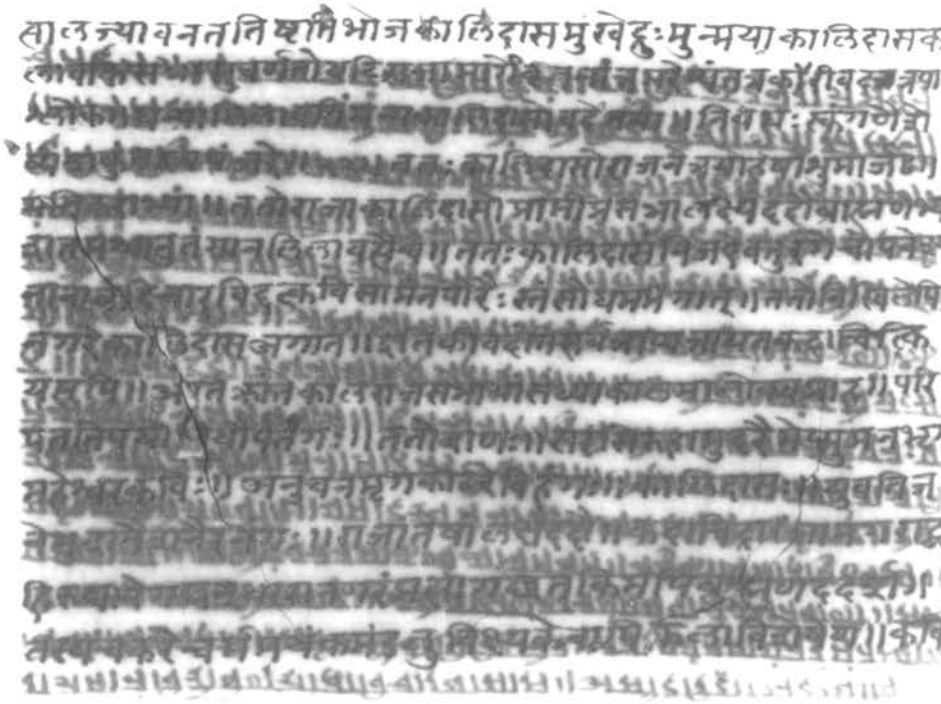

राजमानं विद्रोषेण द्वारावि चारयामास ॥ असौ दरिद्रा ग्निदग्धो विप्र
धिकोऽत्रि यते ॥ सर्वमासे कोऽपि विद्वत्तेव ॥ ततः पर्वतमायंतरं मंतस्याये
विधाय राजा सादरोऽभाद् ॥ अदो ब्राह्मणवरत्नमयं पात्रं कृतवाणो ॥ सावि
प्रस्सहाता ॥ साक्षेपं वचनमाकर्ण्य व्याचिंतयत् ॥ ननु कोऽपि मातादुरुक्तोऽये ॥
सर्वभाग्यभोजनं एवेति ॥ यमदिदृश्यमया नारायणेनेति विचार्याह ॥ देव
उदारचरितेऽभोजनीमहिमदर्शनासक्तिलोहतामाश्रयतीति
तेनास्माकं चर्मपात्रं ॥ द्विजन्मनारायणमुखेभोजः ॥ सप्तमकारं पुनः प्रा
ह ॥ विप्रवरदानेधनाधीश्वरमहीदासनिताम्रलोहाभावंदुःखं तत्प्रा
सीविप्रोऽश्रोक ॥ अस्यश्रीभोजराजस्यदर्शनेनाविदुर्लभंकृपणस्यैक
खलैर्नीहंतामंपात्रानदासने ॥ २३ ॥ ततस्तुतुष्टोराजाभोजप्रत्यक्ष
संदेशंलक्षंप्रयच्छति ॥ तद्दित्तमादायविप्रः ॥ स्वदेशंययौ ॥ कदाचि
द्विविधविबुधविराजमानायांश्रीमद्भोजसभायांद्वारपालः प्रणम्य
राज्ञेविज्ञापयामासदेवश्रीधारेंद्रोपिद्वारदेशागतोस्तस्त्री
चतुरंगंजयश्रीनरुक्तंनातिप्रविनं ॥ एवंविद्वत्कुटुंबेराज्ञभुवन

द्वारिवर्तनेराज्ञाश्रुत्वासचमत्कारं ॥ अहोगरियसिभगवत्याः ॥ सार
दायाःप्रसादपद्धतिः ॥ यतोकलब्राह्मणकुटुंबकंविद्वद्भिःमानेनरा
जभवनमेयानं ॥ वनःप्रतिद्वारिणजेद्वारपाल ॥ सचराज्ञेप्रणिपत्यप्रा
ह ॥ देवभोजनरेंद्रसिंहेंद्रदेवाधिश्वरेणमदाज्ञाविणःसपादशतंगजे
द्वारेस्थिताः ॥ सोऽवादित्यमाहोमृणयःततोबाणमाहुः ॥ अहोन ॥
स्थितंकविनामिवनुंनरेणसभंदिरंवानृपमादरंवा ॥ एहेकिं
भूपालसदृक्षतेभवंतेभूपालभूपालतयेभूविताः ॥ २४ ॥ ततोसज्ञा
पनायत्नेकांसबहिरागतेनतत्तद्विद्वत्कुटुंबकंनीत्वेचोत्तरंस्थितो
हंसनाथविरुतिविरोधेणगवेदधार ॥ प्रयाराज्ञभवनमध्येगच्छते ॥ए
तच्चविद्वत्कुटुंबकंद्वारपालज्ञापितमाकर्ण्यहिरण्यतोदानमस्यचेतसिग
तंविदित्वा ॥ सत्रालणमाह ॥ श्लोक ॥ अनेविद्वांतिमाजीविशुभ्रा
राजन्नेसमेतेहिसभ्यायद्यहंस्युःकिमर्थंपरीक्षेतेन ॥ ॥ ततस्तेन
तथीयांत्रपत्रंलेखंदत्तोराज्ञोधानेसादरंगतनः कोपिका
क्षीरदेवाख्यपंडितस्तत्कृतिंलब्ध्वाद्वारेतुरः स्वकीत्कर्ष

धिनराक्षसकुलं क्रियासेथः सहैव सतिमहतां नोपकरणे ॥३२॥ तत स्तुष्टो
राजा भाषेत्थमादरो ॥ तनो पुत्रवधूभ्रातः स्तोकानुर्ण्याधिनउत नुरमा
दद्वाधरो संतकुसुमभिवत् ॥ सेयमत्र नः ॥ तथापित्रैलोक्यं नयति मेहनो
मदनोदेहदहितः क्रियासिद्धिः ॥ सहैतसतिमहतां नोपकारण ॥३३॥ तुष्टो राज्यान
स्यः पट्टराज्ञीविभूषणानि सर्वाण्यप्यानयित्वादत्तो ॥ अमात्यं चादिदेशः ॥ देव्यादि
दीनीमेवनव्याणिभूषणानिदातव्यानि ॥ ततोविदूषकेणकथितंतवमंत्रीमेको
द्विजोदानग्रहणंनेच्छति ॥ श्लोक ॥ कथासरित्सरिद्यतोत्रजतिसंतेनः कोरंरवे ॥
वक्षोवंशगिरेःसमोहृदयेसंदर्शसद्दर्शनेव ॥ इत्थंदृष्टतपोधनक्ष
मगतिंदृष्ट्वानिजंमंत्रिणंभोजोजातनवादरः प्रतिदिनंतंतिमूर्धनिच ॥३४॥
तत्रैवासनेसुवर्णकारः ॥ कोपिसंतेवुपसृत्यरागमणिमाकिनंसुवर्णमयंभा
जनंसाराद्धृतः पुरोमुमुचे ॥ तमेवपुरःस्थितंसीमंतकवीक्ष्यमसादृक्ष राम
कलेसुवर्णमयमन्नंतंकासद्धिश्रियंदर्शयति ॥ श्लोक ॥ धारेदृतत्मना ३°
मेनमराधूतःसिद्धोपतिः ॥ मनुष्यापत्रामिवेणायंदेवतामेवसेवते ॥३५
सराजातुष्टः ॥ ततसैतद्देवसुवर्णपात्रसुक्तामणिराशयंप्रादात् ॥ कदाचिद्राजा
मृगयासरंसेनपुरःपश्यामानवरोहद्धृत्वयमेकोकोदूरंवनंमरमासा

दितवान् ॥ ततस्तत्रवनभूमौवराहंदृष्ट्वासैन्यविसृष्टेतुरंगमारूढोदिग्विमू
ढोविचारयति ॥ अथवेवमस्थितस्यमेमध्यंदिनमासीत् ॥ एवमचिंतयंक्षणे
नैवमासेमासोसि ॥ परंनाभाग्यंधिक्कष्टं ॥ तावत्सभूमिंविचारततेन
भूभुजः ॥ भोजनंवासनंस्नानंध्यानंदिनानंतरंक्षणात् ॥ शक्तिकं
शीलंसत्यानवसानिमार्गपदद्ध ॥ देसेवपतिवाक्यंकेनेवधारमयंकीवनदुरे
किमेवंपथागतेन ॥ ततस्तेनैवतेनवीर्यादिष्टोभोजःसंगत्यतंक्षितिवरंप्रण
वदुः ॥ भोरेत्यमत्यातेमहापुरुषमाजोधर्मविचारकामास ॥ मयाभोगान
मरंगमेनदृष्टः स्यात्तनोः ॥ अथवैवंसहर्षंवक्ष्यं ॥ सत्यंदेवसखीतिवदति ॥
राजाप्राणमाह ॥ विप्रवदोकुत्रगतंअभवतास्थान ॥ धारानगरंप्रतिराजा
तत्रगमनेकोहेतुः ॥ विप्रः ॥ ततमयाथाभागपतिभूप ॥ राजाहंकिंविप्रः ॥
सत्यंराजेतिभणति ॥ राजासएवंविप्रायैवधनंदत्तं ॥ नान्यस्मैविप्रः ॥ अहंवप्र
दृतवदामि ॥ दानानांतीर्थमुर्वीपतेनहिंविदानु ॥ कविर्वाविप्रः ॥
मोहाभोगमाताकविरहंमराजा ॥ किमपठविप्रः श्रीभोजप्रबंधेनमदुक्ति
ज्ञानेअन्यस्यसर्वथासामर्थ्यनास्ति ॥ ततोमयाउक्तंजानेतवसं

[illegible] श्लोकः ।। ततो ददौ रिद्रविडं विनतः कियन्नामयेपदामि ।। राजा ।।
वयमपि राजभवनदारितोषाः ।। अस्मकममरवाणि परिज्ञानमाज्ञा ।। मप्यपिरत्नधनि ।।
राजा ।। इदानीं राजसभायां गमिष्यामि ।। इदानीं [illegible] ।।
प्रे ।। नाहं कामये ब्राह्मणेदेह ।। किंतस्य वर्णयिष्यामि ।। राजा ।। एतानेव कल्पमान व्यावर्णे
ये ।। बटु ।। [illegible] ।। तत्र तत्र [illegible] ।। यवनाकंपि
तत्रिरसः मायः कुर्वंति ।। परिमज्ञाघां राजा ।। बटो महाकविरसि ।। तवः सर्वभ
णिनि स्यांगतमुनार्यतस्मै मदत्तवान ।। राजाब्राह्मणयुवंमाह ।। [illegible]
मिष्यामि ।। इमामदमदमागमनव्यं ।। राममुकाचा [illegible] ब्राह्मणः
पंचभिरेवैरागात् ।। ततोविप्रः ।। राज्ञाश्रुत्वदयमुद्योसे द्वारपालंमाह ।। मया
राजादृष्टव्यः ।। सचागत्यराजासदासि ।। सहासनंयत्रकुत्रोणं ।। श्रीभोजभू
पालःप्राणिपत्यमाह ।। श्लोक ।। गुणिग्राह्याणिरत्नानिभूषणानि नृपेमथो ।। व
सानकाविब्राह्मणसत्कविद्रविणंतते ।। ४६ ।। राजानंपुराद्रष्टुंकाम्यवेत्य
त्याह ।। सचागत्यस्वामिकृत्याकालिदासादिदेशसनेउपविष्टः ।। पुनःसैसमे
वंराजानंदृष्ट्वानिर्व्यचिंतयत् ।। किंनुतेथनेनभूषणानिप्रदतानि ।। इतिस्व
न्नधीरासीद्विप्रः ।। राजाप्राह ।। ब्राह्मणयुवंकीदृग्वायंतेदत्ताविप्रः ।। श्लो

राम
।। ३१ ।।

क ।। ज्ञानमैश्वर्यमादाय हसिंद्रान्विधिनाकृतः ।। नजानेत्वयिनेदंयंविनेनेभु
नेनाकुताः [illegible] ।। तपुनर्दत्वसधनंरत्नानुनार्यप्रयछति ।। राजा [illegible] ।। ततः
स्वगृहंगमिष्यतिविप्रेकाविकुक्कुरकारसोमित्राज्ञयद्वारमागत्यद्वारपालं
प्राह ।। [illegible] ।। द्वारपालस्तमाह ।। बटोकेनकार्यराजा
दर्शयतीह ।। तेनेतिब्रूयास्वामि ।। तेनसभामागत्यनृपंप्रणिपत्यप्राह ।। देवकुंभ
कारप्रियाकाविरत्नोद्भवानाकांक्षणिनवंति ।। स्वपुनःकार्यंवर्तते भवनाग
येरत्नाशयेरत्नमयानभाण्यारत्नसविनयंनृराजानंयाचति ।। श्लोक ।। मृतका
मिसानाहंनिधानंबलक्षेनमे ।। सरक्षभवैतन्नाम्नेस्वरक्षान्दिवादिसिंग ।।
३७ ।। राजा ।। कुंभकारंबहुमन्यमानोनवरत्नंसुरूपंसभायांमानयमास ।।
नदमपुद्राणांभाजनंयाचसीति ।। तान्विधानंयाच ।। संतर्वतिनांदिव्यमणि
नांभोगमंडलंस्वकीयेननिदर्शयितुमाह ।। राजारत्नानिनेपुनेतानिमणि
रत्नानिमाभवतोराजकुंभकारंप्रयछति ।। हेकुंभकारकियंतप्रयछसि ।। कुंभकार
आह ।। श्लोक ।। राजन्चंद्रसमालोकयदेवतोभूतलोगतं ।। रत्नानिमिमा
न्यनेकाश्चान्यथुयोगमन् ।। ३८ ।। राजाकुंभकारमुवाचकोनरश्लोक

आकर्ण्य चमत्कृतः ॥ सर्वाण्यपि रत्नानि कुंभकाराय प्रयच्छति ॥ कुंभकारः ॥ कानयासहनिर्गच्छति ॥ ततः कश्चित्पिशुनः सेसमतिर्नाम कदाचिद्राजानमाह ॥ देव अस्ति मध्यराष्ट्रौ सर्वलोकोत्तरचेष्टितौ पंडितौ ॥ तद्वचनमाकर्ण्य राजा चचार ॥ ततः क्रमेणागत्य तेनैकेनाभिनवकुंभकारकर्मनिष्पादनप्रवृत्तिकौशिकक्षितिकामी यामास ॥ तेनापि दाक्षिण्यभोजनेन सत्कृत्य मेदानंदनो स्वयिनी नरनगरेश्वरस्य श्रीविक्रमार्कदिव्यरत्नप्रतिष्ठारूपो विधियते सा कि विक्रमार्कप्रतिष्ठाभोक्तुमायातेति ॥ तेषां वृथालोचनपरायणैः ॥ पापिभिर्मयुराद्यैर्विद्वद्भिर्विज्ञातमहिमानं प्रापितो भोजः ॥ परं भो भोजराज एवः ॥ श्लोक ॥ अस्य क्षत्रियमहाद्विजकर्मसाक्षी ॥ द्वारे पिनोन्नतपतेः पदविंशदिश्वा ॥ मत्तेकुंभवदसाधनमं पठस्य ॥ गादंकरिष्यतिकथं हरिण्यपि यस्य ॥ ४० ॥ राजाऽकबद्धमनसा चमत्कृतिं याति ॥ अथसोमसमेवोदितवान ॥ ततः पुनर्वदतः श्रृणोति ॥ अपिभस्मावगंदेहीतुच्चार एवैदुष्प्रसहमन्मथे वदयत्यागस्तेविक्रमार्कस्यमुदर्णः ॥ श्लोक ॥ विक्रमार्कसदासदनं श्रीमद्राजानोप्यकं ॥

राम ३२

अर्थनेदिनमुत्थाय भोजराजसभां कुतः ॥ यदिभोजोमयासोतिप्रतिष्ठां तेवविक्रमे ॥ ॥ राजाभाषितवार्तिकः ॥ स्वगृहेनिःशंकं वेदासमयाप्य न्येनवासर्वथाविक्रमार्कप्रतिष्ठांप्रासुराक्षमा ॥ ततोराजाचचालपत्नीनि ॥ न तैः कश्चिन्निर्विदेदेदिप्यमातंपरीपंकपाटजालांतरोपत्रयन्त्र ॥ भोजोदिसं दृष्ट्वाविचारयति ॥ ननुकोपिभाग्यवानद्यापिजागर्ति ॥ ततोमंदंमंदंतस्यद्वदारमुद्घाटयत ॥ तेनंकपाटविवरमार्गेणप्रविशति स्म ॥ दाव्यावामेकंमहापुरुषं सर्वाण्यपिवासांसि ॥ वसनेसर्वाणिचायुधानिदधानंनवरत्नानिचसर्वाभरणभूषितं विलासवतीसेवितंचैकस्यामेवशय्यायांनग्नाश्चयोस्त्रीपुंसोविश्रब्धविचारयंतं ॥ ॥ दीपेवराग्रजलोत्तालितांतःस्थानगात्रीराजभवनादागत्य चारित्वा ॥ ॥ दीपेवराग्र ॥ जलोत्तालितांतःस्थानगात्रीराजभवनादागत्य

वभणिकं कणभूषणंपरपत्नीमालिंग्यनक्षुभ्यति ।। उनाकी नामनता
यते ।। वक्रिप्रवेशमादर्यनेनकीसाहाकः किंनामसाध्यमत्थ ।। नवेंद्रराज
धानी वप्रहिमउलमागतेवरादिणिपतिद्वारामाभवेतां ।। एवंविचिंतयन्वो
लोमानसदोलारूढमिवासीत् ।। ततोरात्रौव्यतिनायांरजन्यांप्रातर्विधायिधा
य ।। दिव्यत्रयसामग्र्यांचक्रे ।। ततस्वागारद्वमुखेनसभार्यंनृपतयेदं
ढंविजयमाचचक्षे ।। तयामासभोजः ततोराजाकापिएकांजप्रदेशेतान्दि
क्षुमस्कारयत् ।। ततःसविजयः ।। साचचक्षेदेवि प्रणमन्नादरोत्कृ
ष्टविस्मयतरेणविबुधेरेचयेनविभुद्वोदृष्टराजामाह ।। श्लोकः ।।
मकरंदवरिष्टरसंतद्दर्शयंअरुधनिं ।। जीवन्नपिविमुक्तसंशुकद्विज
द्विजयशितो ।। ४३ ।। ततोराजाचमत्कृतः ।। तयोढंपवित्रंहेमरात्रौ
संख्यामोदद्दौ ।। ततोग्रामभोजागारिकः ।। तच्चहानंधर्मपत्रेलिखि
वान् ।। श्लोकः ।। तंष्टामलयशोभीयांत्मुचिसाद्विजयस्यच ।। बा
ढिकासाश्वथारेहदद्दायानरातत्रयं ।। ४४ ।। ततोःग्रेयोनेयुष्ट
मेणकोपीकविरानोराजद्वारमागत्यद्वारपालमाह ।। अहोदास्थ

राजदर्शनकौतुकेन ।। ततःसर्वामुपेत्यराजानंश्रीभोजं ।। प्रणिपत्यमाह
द्वारपालदेवकोपिविद्वानद्वारिवर्ततेराजाप्रवेशय ।। ततोद्वास्थेनसहकविः
प्रविश्यराजसभास्वस्तीत्युक्त्वाराजसंमानंचक्रेसचमालावरोहणंमाह ।।
श्लोकः ।। केचिद्युगादिषुभोगायुर्भाग्यद्रविणदेहसत्तामुपकारिषु ।। धनिषु
पंचिषुधर्मधनेचापि ।। सितिलक्षनिरूपितोजसोनृपः ।। ४५ ।। राजात
सौवलक्षत्रयंदत्तेन ।। ततः कस्मिंश्चिद्राज्ञःकाकिंद्वारस्थेरसेनविमिनेर
मणकामपिस्त्रियंदृष्ट्वाखड्गपाणिःकोपेनहत्वादुष्टीर्यकस्यापिसहतः
स्वरोधस्तक्षणंसक्षयः ततःसेनाध्यक्षोराज्ञोयकाकिंहत्यामाहुःकाका
नुचेद्युवतिरादपिनदृश्यते ।। इतिव्याकुलासर्वतश्चोचार ।। न
तोनरेश्वरमत्तंभमानासरसेनाविवरेषुवृक्षगहनेषुपरस्परंभयं ।।
निरुंदनिसंभवं ।। तीसंध्यासमये ।। श्लोकद्वयंतत्रत्रप्राप्तिभयानाभ
व्यप्तिमालाकर्णनंभवेत् ।। ततोप्रातर्नृपमंडलेसहश्रीभोजकृतिसहसा
मधुधाराश्लोकतुरगमारूढोनगरंप्रविवेशयथ ।। कामपिमालिनांशु

३४ वभणिकं कण्भूषणांपरपत्नीमालिंग्यनक्षुभ्यति ॥ उनाकी नामनता
यते ॥ वकिप्रवेशो मादृयतेनकीसाहाकाः किंनामसाध्यमनथः नवेंद्रराज
श्रथानी वमहिमउलमागतेवरांहिणपतिद्वामाभवेत् ॥ एवंविचिंतयावा
ह्मोमानसंदोलारूढमिवासीत् ॥ ततोरात्रिव्यतिनायांराज्ञोमानविधौमा
य ॥ दिव्यत्रयसामग्रीं चक्रे ॥ ततस्वागतेदामुखेनसभार्यंनृपतयमा
दंविजयमाचारयामासभोजः ततोराजा कापिएकांतप्रदेशेतानादाय
दिव्यमकारयत् ॥ ततः सविजयः ॥ सा चरुद्रोहरिप्रमुखान्मोहयोक्ते
नविष्णुविषमतरुणविषधरेणचयवेनविष्णुदोहद्वाराजानमाह ॥ श्लोकः ॥
मलयंवशिष्टस्यतद्वर्षियं अरुंधतिं ॥ जीवन्नपिविमुक्तस्तुकद्दिम
द्विजयशितो ॥ ४३ ॥ ततोराजाचमत्कृतः ॥ नयोहंपवित्रतेनस्नात्वा
संध्यामोदतो ॥ ततोयामाभरणागारिकः ॥ नचरानंधर्मसंबंधिखि
वान्त ॥ श्लोकः ॥ तेषामलयंभीयान्शुचिसाद्विजयस्यच ॥ बा
हिकासाश्वधारेतदद्वोयामासतानत्रयं ॥ ४४ ॥ ततोऽग्रेयानेषुद्ध
मेणकोपीकविराजोराजद्वारमागत्यद्वारपालमाह ॥ अहोदाक्ष्य

LIBRARY

राजदर्शनायकोपायः ॥ ततः सर्वासुपेत्यराजानंश्रीभोजं ॥ प्रणिपत्यमाह
द्वारपालदेवकोपिविद्वानद्वारिवर्तेतिराजाप्रवेशय ॥ ततोद्वास्थेनसहकविः
प्रविश्यराजसभास्थलीमेकत्रराजतेजोवलेसंचमत्कारंदृष्ट्वेदंप्राह ॥
श्लोकः ॥ केविद्युधादिषुयोगीषुभक्तेषुद्विषत्सुसत्रासपुरारिः ॥ धनिषु ध
न्निषुधनेषुधनेवपि ॥ स्तुतिलक्षनेहिभोनसमोनृपः ॥ ४५ ॥ राजात
सैलक्षंप्रयच्छति ॥ ततः कश्चिद्राजाएकाकिप्रहरायारसेनविपिनेर
मणकामपिश्वमणंदृष्ट्वेदंप्राह ॥ श्लोकः ॥ रेरेदंडिमांडिमपंडितंमन्यसेकिमेकाकी
स्वैरंरथस्तोषणंसत्वापः ततः सेनाएकोराजाथकाकिदयाश्लोका
नेषुसतेचिराद्पिनदृश्यते ॥ इतिव्याकुलासर्वेनश्चोचारभान
तोनरेश्वरमतंभमानासासेनाविरेषुवृक्षगहनेषुपरस्परंशंकं ॥
निर्दंदनिर्मलसं ॥ कीसंध्यासमये ॥ त्यशोकदात्तरात्रिप्रातेप्रयानोभ
व्यतिमिलनंकंकणमंगलेन ॥ ततोगांडीवंउलेमहोत्सवेसतिसहसा
मंधुधाराजातुरंगमारूढनगरंप्रत्यागच्छत् ॥ कामपिमल्लिनांशु

कवसनांतीरपाषाणतरुतपनकिरणनिर्दग्धमुखारविंदां सुलोचनांलोचनाभ्यां
मालोक्यपप्रच्छ ॥ कांतपुत्रिकासत्यंकाचनमालिकांतंश्रीभोजभूपालंवि
नोदितानुतोषभयचमिदमिदंशशंसः ॥ सर्वथाभविष्यतिसाप्राह ॥ नरेंद्रस्तु
श्रुत्वतथ्यंतत्तर्षसंभ्रमोरात्रौस्वयं ॥ पदांप्रभंभोजनंचपकाचिदुभ्य
कृतधूवनः ॥ प्राह ॥ हलेकिमेतवसाहत्यपवंराज्याप्राहश्रीमंकिसाचाह ॥
सहर्षंवविमि ॥ नृपतेयद्यादरात्प्रष्टा ॥ श्लोक ॥ अद्रेर्गायंतिचंदरिप्रिया
श्रुतटीनीतीरेषुसिधांगना ॥ गीतध्यानपरंतियेनहरिणास्तेनामिषंदुर्बल
ङ्क ॥ राज्ञीसत्कारतस्यैलक्षप्रयच्छति ॥ सर्वाण्याभरणानिचोत्तार्यतंच
तुरंग ॥ ततोगृहंगवांसेउपविष्यः कदाचनवर्त्मयंछंनं ॥ गजेंद्रंदृष्ट्वा
गृहांतस्थोगजेंद्रमपश्यंतंकांठेरस्तंहाहारवंप्राह ॥ सुकृते
सुदुर्वेसेतुवंसेजाद ॥ कथंचलेहस्तेदावाग्नेरागतोऽसी ॥ कालि
दासप्राह ॥ अगालेवाचलेहस्तेदावाग्निरागतोऽसि ॥ संधाकरिमुक्तोऽसि ॥ राम ३५
राज्ञातुष्टेनलक्षंदत्तं ॥ ततोगवादीनेश्रीभोजभूपालंसुदर्शनं
मिवमहासरःसाराजवर्मेतिएसतंचद्दष्ट्वाप्राह ॥ कोविद्वान् ॥

देवश्रीभोजसत्कउमहीमंडलेमहीपालमुकुटमणेअकर्णय ॥ इत
श्चेतश्चाब्धिर्विद्यतः ॥ इतःसेतुरुधारोद्दलच्छ्यात्माबहुमानिमास्यं
निद्धनवारिपकःकेनचपथ्यो ॥ तदाश्रीभोजस्यपंडितस्यवत्सराजस्ये
वसद्दशंचराजानप्राप्तोगतःकालकमेणकदाचनराजामृगया
रसीलोहयमारुह्यनगरानप्रतस्थे ॥ ततोनदीपुलिनेदारिसि
अरोधनेभग्नभारंकिसपितंदृष्ट्वाराजापप्रच्छ ॥ किंयन्मा
तंजलंविमेसरत्नराजदर्पणमात्मेवदृश्यविनाज्ञानमतोप्राह ॥
नतुदर्पनाधिप ॥ ततस्थमत्कतोराजाहे विद्वद्वर ॥ दीर्घसी कि
मस्कृतेतस्यविद्वानप्राह ॥ नसर्वनाभवद्वाराजानाप्राह ॥ विद्वन्यथा
नतस्यसद्दशंसरःतथंदासतिकोऽसिकांरिणंप्राप्तप्राह ॥ अरेमूढा
भाप्तरद्वापेपितोसिजलंमोदिष्यसि ॥ ततस्तेकोद्वारक्षिणस्तांबा
ह्मणद्दष्ट्वाहसंतीसम ॥ विप्रभर्त्सनमूर्निष्कासंगृहंनि ॥ ततोविषादमा
त्रसावदुरान ॥ राजानंप्राप्यविद्वन्मूप्राह ॥ देवकोऽप्यधिकारिणाप

र्यं निलक्षं ॥ श्लोक ॥ राजानं कसकं धारा भिन्नायि सर्वत्र वर्तति ॥ अभा
सुखं नैव ने मसि नायं नि चिंत्र ॥ ४५ ॥ ततो राजा लक्षत्रयं मा
प्येस सदस्यति वि मो नगर मासाद्य प्राह ॥ तमभ्यर्थ भोजो स तेको राधि
कारिणः ॥ पुनर्हसं नि सा सो पि पुनर्भो जमासाद्य प्राह ॥ श्लोक ॥ व
सिवर्ते निसर्गेण सर्वेपि पशु वि द्वा ॥ असाक मर्क दृक्षाणां पूर्वपत्रे
षु संशयः ॥ ४६ ॥ देव ते पण्डिता प्राह संविसा ॥ किमयि नार्थ नि
वेन कोवु की ली लानी धिं मह णंराः ॥ श्रीभोज प्राह ॥ विप्रलक्षत्रं
यान ल ॥ सर्वसंदास्यति ॥ सनको राधिकारि एमेत्य पुनः प्राह ॥
समलक्षेनयं दापयति ॥ स च नार्पयति ॥ ततक्रुधो ब्राह्मण स्तेन स
ह कृतेन पुनरेत्य राजानं प्राह ॥ देव ते माहापापाः सर्वेपि मिलित्वा मां ३६
दासयंतिस्म ॥ किमयि नार्थ यं ॥ श्लोकः ॥ एक कस्य पमुह मुचं
नि रूपयत्व मपरस्य वा स्कमः ॥ नि स मुष्ण महसां निरस्त नी नि स
धन मसंप्रधावति ॥ ४८ ॥ ततो राजा प्राह श्लोकार्धं ॥ लक्षत्रयं गजं

द्वयं श्वदरा याह्या स्त्यानधनतलं कोवा धिकारि एं मतिराजा एकं स्व
संरक्षमापेक्षित ॥ विमतस्मौमेसेतकस्मनायसदृभ्यपिदापयिष्यति ॥ स
चांगरक्षः संमान्य कोराधिकारि एं प्राह ॥ ममसेवंडिनाय लक्षत्रयं
देयं ॥ राजाश्वदराः ततो कोवापतिरिति ॥ श्लोक ॥ धर्मप्रेक्षे लक्षं पुनर्लक्षं मताश्वदरादंतिनाः ॥ दत्तंतुष्टेन भोजेन ज्ञातदरूपम्
भावम् ॥ ४९ ॥ ततः करा चिद्दसभासीनं नरेंद्रं द्वास्थपि पसदारपालः
प्राह ॥ देव शुकदेव नामा कविः ॥ दरिद्रविद्वं विनो राज भवनद्वारि तिष्ठ
ति ॥ राजा वाणं प्राह ॥ यदि तद्वरशुकदेव कवि जानासि यो गः शुकदेव
कवेः सामर्थ्यं सदि ज्ञानं कालिदासस्य यशसो मान्य ॥ राजाकालिदासं
प्राह ॥ शुकदेवशुकदेवं जानासि ॥ ततः कालिदासंप्राह ॥ श्लोक ॥ शुक
शिद्दनयं राजन्नू नासि वि नेपि महीतले ॥ ततः भूतिः सशुकस्थायंवा
लक्ष्मीकीर्तृतीयस्तयो ॥ ५० ॥ ततोविद्दद्दरं दिवा ब्राह्मणी सीना प्राह ॥
काकाः किनहिकुर्वंति क्रेकारंयत्रतत्रवा ॥ शुकएवंपरंवक्ति सहसो

पत्रालिनः ॥ ५० ॥ ततो मयूरो ब्राह ॥ देव अप्रस्तुतनरः ॥ किं चित्रं योब्रुते राजसं
सदि केवलं मत्सम्मानेऽत्र भवति चाविडंबनं ॥ देवपीठस्तोत्रं तथापि उच्यते ॥ श्लोक ॥ का
सभा किं नयस्तत्र कोविदा यत्र नासते ॥ धर्मं तं तं न मन्यंते ये ते वै मूकबधिरा ॥ १ ॥
स ॥ ततो भोजराजः प्रहसन् शुकदेवं सभायां प्राह ॥ एष राजा
तस्य श्रवणसुखदो नवो नवो वा किं नाम भवति विदग्धाद्वा विषादयोपि वि
पश्चित्तमाकर्षति ॥ ततो सौ स कविः शुकदेवस्य सभेसं कविकोटिमुकुटम
णिदेवः कविकुलतिलको नाम महत्तमो भवत् ॥ द्वारपालं प्रवेशाय शुकदेवं ॥ न
तो द्वारपालस्तस्य वचनं सिंहसनाद स्थितवान् ॥ सर्वेपि पंडिता वराः शुक
प्रणम्य दानि नृपविज्ञप्तं ते ॥ सत्तरा जासिंहासनमुपवेश्य राजादेवस्य
मुपविवेश ॥ ततः शुकः प्राह ॥ देवाधिराधिनाभ्रो किमतरं तस्य प्रियसुरु
ति दानलक्षणं लक्षमेव सेवते ॥ देवाज्ञावेदसमेत्य सन्यो गत्वा मंत्रीभूत्वोय
सौ एंतकाहिसमस्तो राजा कथयः सज्जनद्वपसिंहस्वजनसं तिराजसं
सदि ॥ ततः प्रदत्तिसमाप्तौ तस्य तस्य मित्रनामयात् ॥ जोवी
डांधन्ने नडितस्मिक ताभिनो राजासुकवे विष्टः श्लोकपटनियः ॥

राम ३७

सुवर्णकलशं ददात ॥ देयमाणे समं भूते ॥ भोजः शुकायसंतुष्टो दंतीद्राणां
राजपा ॥ ५३ ॥ इतिपुरुषपरीक्षायां विद्यासत्कारोनाम सप्तमं वि ॥ ततो
षंसतुष्टं तत्सभं ॥ सन्यदावत्कालेराजा देवद्वारपालं जांपालंबध्या
नोद्वारसमुपेत्य तत्तत्सभासमानं पादडिंतविशाप्रादरा जासुकवे
पजन्यवर्णयनमादरान्नाद ॥ श्लोक ॥ नाचित्रमाणभिनकल्पतरु भिनोक्
मेघोनाशिशः नादेवस्यपरोपकारनिरतेः स्वे नसुमेरवः ॥ जाड्यो
दधिर्जलनिधिर्लवणत्वमेव मुक्तेरधिष्ठानमपि ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
॥ ॥ ॥ ॥ ॥

रणं लिखितवान्॥ श्रीमंतांकृत अपादः॥ ततश्चापरेद्यु- र्मासो द्वितीयं चरणं लीलयैवाखिनदृष्टा॥ कदाचिन्कुपितो दैव॥ तृतीयं चरणं लिखि लेख॥ सांचितं चाविनश्यति॥ तत्र चतुर्थचरणं लिखितमनुगच्छोक॥ चतुर्थ चरणपठित॥ अपहार्थधनरक्षंतश्रीमंतकुनजापादः॥ कदाचिन्कुपितो दैवसंचितं चाविनश्यति॥ १६॥ ततः समुत्थाय मात्यः पादयोः पतति देवस्तंत्र व्योयममंत्रयत॥ अन्यद्रोधारणीश्वरमुपरि न सोढभूमो नायामपिस र्वाकोपि द्विजचोरः स्यात्॥ यावन्मूर्खराजा कोशगृहं प्रविशसानि रत्नानि गृह्णाति तानि सर्वाणि चोर्यंत्वा कुत्रापि परलोकादरुण्यं वि दाततेन वैराग्यमापन्नो विचारयामासचेत॥ ध्यात्वा कुष्ठिनेत्थंधामंत्रयः चदरि द्रिणः॥ पूर्वोपार्जितयानस्यफलमश्नातिदेहिनः॥ तन्नोराजानिद्रासुखे दिव्यसदनस्थितो विविधमणिकनकादिरचितदिव्यानमा नोक्तराजरथतुरगपदातिसंसन्नीविचिंतयन्॥ राज्यसुख संतुष्टप्रमोदभरसंपन्न॥ श्लोक चेतो॥ राघवनयैः सहदेवकुलोः सद्धांधवाः प्रयोयभूसगिरश्चभूरसः॥ वल्लातिरातिनवहल्लरश्चमुरभा॥ इतिचरणः

राम ३८

त्रयेऽतेसतश्चतुर्थचरणोमुखोनोहृभते॥ राजातद्भावेपादत्रयमेवपठन चौरेणोक्तः ततश्चौरः प्राह॥ संतीक्षणेनयनयोर्नहिकिंचदस्ति॥ श्लोक॥ पु नःप्राहराजापादंशेष॥ चेतोहरास्त्रीकुचः सद्धांधवाः प्रणयवर्ग शिरश्चरम॥ इत्यंतिदंनिगदतस्तालुरंगः सचौरश्चेनयनयोर्नहिकिंच स्तिश्लोक॥ राजाहसः॥ अतोमाद्यपूरुषकथंकोत्रादस्यमध्येनिष्ठसि॥ चौ रेणोक्तं॥ त्वद्दिदेयमभयंदेहि॥ राजाजगादतेनहारनांमेस्यचोरः खस्तीत्यक्तः प्राह॥ देवकालेणपुरोहमयाचद्युतेनहरिनर्धनं॥ तनोहरा नंकोनाभवनविता थमागतं॥ दत्तयानियानिरत्नानित्रयाणितानिरथापमयानि नातंत्रयावतिष्ठा मि॥ तावद्दत्तोचरणत्रयमभाण॥ तनोमयायचरणःमोक्तराजाप्राह॥ मारमत्वसभेथायदरितंविचंदनाशीहनायचंदनंवोलसनमेनिमचोराम ततःप्रातश्चोरोराजानंरत्नमित्यादायराजामोक्तः देवहत्तयेभ्यो पिचौरेभ्योविभेतेसार्वराजनीतिःमार्गःराजाप्राह॥ श्लोक॥ कालासुस पुरुषोद्दैवंकार्यो नकिंचिदीप्सयमकालंकालाकार्यंदुरुपन शांभोरन्ध्यभासादितमुन्नमोग॥ पट॥ तनोत्थितेस्मधर्मपत्नीकाधि

रि ॥ कलामालोक्यभोजेनमारणीयेपितस्करे लक्षंसमर्पितंराज्ञाहरितंयद्भूवदसु
ओन्येरामृग्यायोरत्नमयरोराजामोदाकविनाकेनापिदृष्टः ॥ तदासाधनपालक
किमेतावंतेसमर्दः ॥ ओम् ॥ दिवकोपितपुरुषेतेनाकेनृपारण्यान ॥ सदेवनेनृ
पाद्यासदंलक्षेस्वकः ॥ ६ ॥ तंगोहेधनपालंपतितंदेवेनसाहसंजोकारः ॥
किंकारणंवृकविनाशसदेवेत्वामासतंतिविलखंतिभूवसुगताः ॥ तवःस
चाह ॥ देवदुर्लभचकिताभयितुंकमेणस्वजातिमेकमृगंकमृगमादिवराहम
न्येराज्ञातुष्टरत्नपूर्णेसुवर्णकलशंप्रादात ॥ ओम् चंदरासाजामानंकसौधाग्रे
समासीनः ॥ तंयोगविरचितमलघुरसानुलेपनोदासीकरध्यमानोदेवेनविखि
लमापत्तिजगात्रचंदनरसंशुभ्रमालोक्यपुरः स्थितंनंदमोदकंपंडितंप्राह ॥
भिंदरंध्यंजनंसापुनर्चंदनरसंशोभ्यंकिमितिविधीयतेकविराहश्लोक ॥ ओम्
साहिपुण्यंतिलोदासीदनोतिवासःस्वयंचुलंदतेन ॥ इतिविरावजने
नमानयुक्तिरतोकंसंदेहंसंस्थं ॥ ६ ॥ राजाप्रत्यक्षरंलक्षंदत्वानृ ॥ ओम्
सरसधारासंपूर्णोवर्षंवारिदस्तेनस्यात्तन्मयोदरसमभूतःसभा
मात्रातिनाचंदनविषुमणिपत्रहरप्रमाणमाह ॥ देवधराधीश्वरःकोपि
रामं ३९

विद्वान् सभांप्रविश्यप्रणतः ॥ स्वस्तीत्यूकारात्राजानिषंनंभीताकंदंस्वेनवर्षतंसालोक्यतंपुरस्थितंपंडितवरंप्राह ॥ देववर्षंतंवारिदंवर्ण
यत्रकिंतत्रकःस्नेहः ॥ ओम् ॥ राजकोदरदरिभेवत्सभाग्यैर्वन्धुमर्पित
समर्थः ॥ नरमाकर्णयेयं ॥ राजकः ॥ राजन्यस्यादाजातंतस्यचागरः ॥ कृष्णपुत्र
तेष्वत्रस्त्रीवेदस्यविभीतकेष्वनंगोरिष्वपूर्णेकुंभे ॥ तिष्ठंतंवर्षमारिद्रा
पित्रागतिंचकेसमंवर्षतोवेदवारिदसावर्षोगमयदवोविश्वासकारिकं ॥ ६ ॥
तस्मैतंवैराजाप्रसन्नेलक्षंप्रयच्छति ॥ ओम्यस्यगोगारेदरिद्रस्यवत्सनि
शानेत्रजातेचोरोमालाकम्यंस्वयंनृपंज्ञातंनरंगृहीत्वा ॥ ततःसचोरकस्यापि
ग्रामेत्रजातेचोरोमालाकम्यंस्वयंनृपंज्ञातंनरंगृहीत्वा ॥ ततःसचोरकस्यापि
ब्राह्मणस्यगृहेसंधिंदत्वाप्रविष्टः ॥ ननोराजातत्रैवलक्षंप्रयच्छति ॥ ओम्
नरवनस्थोगोपालःप्रभुद्वारोवालेनपरोभोजनंलक्षंदत्वाराजानंहोस्वामि
नभोजनंदेहिकोपः ॥ ओम् ॥ राजाःसंतोषेमेमयायदिमागच्छेत्तदाप्रणामंकृ ॥ नोभू
नभोजनंदेहिकोपः ॥ ओम् ॥ राजाःसंतोषेमेमयायदिमागच्छेत्तदाप्रणामंकृ ॥ नोभू
प्रविष्टस्तदा ॥ ओम् ॥ राजाहारंदत्वागतः ॥ ६ ॥ चोरः
स्वपरीक्षार्थंतत्रैवदासाहिरागतः ॥ ओम् ॥ अहंतत्रजाहरपुरोपरोहनसम
थोयेवरिष्ठाःकेनःसुभाषितकैःधीवर्नर्मोपकारिणंत्वंय ॥ राजा

४- श्रुत्वा विचारयामास ॥ अनेन ब्राह्मणदारिद्र्येण नितांतं दुःखासमुद्वस्याचोरस्य सर्वथैव स्फोटो भविष्यति ॥ ततः स्वपाणिपद्मान्तरलक्षचिंतामात्रमुत्थं वीरवलयमुन्मार्ग्य चोरस्य ददौ भाग्यवान् माहाभागः ॥ अहमपि कोपि तस्य दद्यामपि परमिदं नेच्छेत् दारिद्र्यकलंकवल्लवसंग्रहमूल्यमप्यनिच्छतो भवतोयस्य तस्य किं स्वल्पमुल्येन ग्रहेयं ॥ ततो राजात्कस्कांक्षयद्माग्यं को ज्ञाधिकारिणं प्राह ॥ दुःखापरायणं चोरं विस्मयमानसो वीरवलयमदर्पि ॥ ततः सर्वाश्चर्यं त्रैलिंगिनथात ॥ श्लोक ॥ चिंतेचोरदुःखाभोजः मनुदिशोनिद्रः ॥ ददासवीरवलयंरयानंकुंडलयोरः ॥ ६२ ॥ ततः सतस्करोवीरवलयमदर्पयद्ब्राह्मस्तद्गृहमागत्य राजानब्राह्मणमुख्यसभेतदारवलयं दर्शयांप्रास्थ विप्रवरएनत्वरातः पाणिवद्वलयं बहुमूल्यमस्तिनया स्वल्पमूल्येन न विक्रेतव्यं ॥ ततः स्थोरेयथा ॥ स्थानेग्रामेग्रामविप्रस्तदा दायन तरंतरं विक्रीस्यदिव्यानि विभुष्यणानिवासांसिचमहार्हाणी तदानीमेवचयाद ॥ ततोराजापत्न्याः अगरक्षास्तस्य ब्राह्मणस्याकारणायमंत्रिताः ॥ चोरेणवीरवलयंब्राह्मणायदत्तं नवेनि ज्ञातुं ॥ तेचराजसभिनः तस्ययद्माप्य तंद्विजपतिं प्राणिपत्योचुः ॥

राम ४०

विप्रचौभोजआकारयति ॥ अस्मत्योराजभवनमासाद्यभोजमालोक्यस्व स्त्रीसकायाद्वनं विक्षति ॥ नावदवराजामाह ॥ विप्रवरअद्यरात्रौआस्तरणाभैषजात्मानिनाभूतमानरत्नदिव्यकुंडलमानिकुनः ॥ ततोविप्रः सर्वमेकांकथमसोमादीयोदारिद्र्यध्वनिसमकृमेवेति ॥ श्लोकः ॥ वनः आहमकैः कोटरसायिभिर्नवसोतर्गतकष्यपैः पीठीनैः पृथुपंकपीठलुलायसंनिमग्नवन्यकरिणः यूथपयः पीयते ॥ ६३ ॥ अन्तर्दारा त्रानिसभामलंकुर्वाणेद्वारपालः ॥ सभीमविक्रमप्रणम्यचराजानं माह ॥ देवधारीश्वरकोपिदानराजभवनद्वारिवर्तते ॥ राजामवदत्य ॥ ततोविद्वान्गत्वराजानमालोकमस्वस्तिकारात्मानंकृत्वासनेउपविश्यप्राह ॥ श्लोकः ॥ धाराधीशधरामहीशरागणानाकोनूरलेनामयेधात्तद्रणतांत्यकारव्यटिकोवडनरेशोगिरिः ॥ सवेवंविद्याश्रापगसंसभवतुद्वत्तुंभूमीथवाभोगानत्यजत्रसोमसमतीक्षीदतुष्यारात्रेद्वः ॥ ६५ ॥ ततोलोकोनरकविद्वमाकर्ण्यनस्पर्पेन

४- श्रुत्वा विचारयामास ॥ अनेन ब्राह्मणदारिद्र्येण निर्नाशं कृपासमुद्रस्यास्य चोर
स्य सर्वथा दृढं स्फोटो भविष्यति ॥ ततः स्वपाणिपद्मतलं खचितं मालामुत्स्य
वीरवल्लभमुखान्नीरस्य दत्तवान् माहाभागः ॥ अहमपि कोपतस्तदसावपि
चेरानिएनवरं दौर्दलकमलवलयं हृदयमुत्स्यमस्मिन्नाभवनाथस्य नरस्य
निस्वत्वमुख्येन वीरर्यं ॥ ननु नीरोजाक्तकालस्य यदमायद्दो व्याधिकोटिं
प्राह ॥ कृपापरायणं चोरविस्मयमानसो वीरवल्लभदपि ॥ ततः सभयं
त्रैलिखितमाह ॥ श्लोकः ॥ चिन्ते चोरकृपाकटाक्षभोजः प्रभुर्दिगोनिद्रः ॥
व दत्तासीरवरैर्धनैर्धनकुबेरं दृष्ट्वा ॥ ६ ॥ ततः सतल्लो वीरवल्लभमह
यं ब्राह्मस्य यदमागस्त्रो यानं ब्राह्मणमुख्याय तस्मै तदारवल्लभं दत्तमिति माहा
विप्रवरेण तत्रत्ताः पाणिवरं दत्वं चढ मुक्तमणिसमाखल्लमूलेन
नविक्रेतव्यं ॥ ततः श्रीरेश्वरा ॥ स्थाने प्राणिमानविमलदाधन
तयातरं विक्रीयदिव्यानि विभूषणानि वासांसि च महार्हाणी
लदानीमेव चरयाह ॥ ततो राजापत्नीः अगरक्षास्तस्य ब्राह्मण
स्याकारस्यास्यसंचिताः ॥ चोरेणवीरवल्लभब्राह्मणायदत्तं नवीनि
स्नानु ॥ तेजसाजसंविग्नः तस्यपदमाप्य तंद्विजपतिं प्राणिपत्योचुः ॥

राम
४०

विप्रश्रीभोजजकारयति ॥ बंसपोराजभवनमासाद्यभोजमालोक्यस्व
मनीषिकायाद्यत्विक्षति ॥ तावद्वराजागाद् ॥ विप्रवरअयाराजीआत्त
रणार्थंसजात्मापिनाभूतप्राणरक्षिस्यकुंडलमाणिकृतः ततोविप्रः
सत्वमत्कारंकृत्वमसोमादीमंदरिद्रपश्यनिसमकृपेचि ॥ श्लोकः ॥ त
तः आहभेकः कोटरसास्थिरितवसां तगतंकष्टपैः पीठीनैः दृष्टपंकी
ढलुब्धलातयस्मिन्मुद्गमुद्गिरन् ॥ तस्मिन्शुष्कसरस्यकोजंजलेनायसे
तत्रेदितंयानाकुभनिमग्नवन्यकरिणः यूथेषकः पीयते ॥ २ ॥ अत्रे
दारा जानिरभामलंकुर्वाणेद्वारपालः ॥ सभीमविक्रमश्रणमेवराजाने
भाद्रा दत्वधीधीश्वरकोपिपीडानराजभवनद्वारिवर्तने ॥ राजाप्रवेश्या ॥
ततोविदूरागतराजानंभोजंस्वस्तित्वाराजात्मयाकृपासतेन
उपविश्यभाद्रा ॥ श्लोकः ॥ धाराधीशधरामहीद्रगणनाकोनूनतेनास
युवधातत्रणेताज्ञकारव्याद्रकोपडरणः ॥ दिक्षि ॥ सर्वत्रविय
शापणसमभवतुहचुलभूमाधवाभोगानतत्वकुलसोमसमतो
पीडनुष्यारावतः ॥ ६५ ॥ ततोवाक्कोत्तरकोविद्वाकर्ण्यनस्यपडिन

स्यामतिसांदरिद्रमहालोक्यपंडितसोमनाथंस्वमुखंविछायंचक्रेततो
सोमनाथोदोष्टानराजानंमाह॥देवयाराधितनाथ॥अतोमहाकविभ
वति॥इदमेवंतयानाभाषितोनातिसंयतोदारिद्र्यदोषोदिरसतस्यानी
र्णकोपिनं॥ततोराजाव्यचिंतयत्॥अत्यंमहाकविरयंकविदानत
राकापनसमर्थो॥नं॥ततोमयाअयायस्यापनायःप्रातःविचार्ये
किमायदास्यति॥यद्येकमप्यनाभ्यर्थयतोमनोरथासोमनाथ
प्रत्याह॥श्लोकः॥निरवद्यानपद्यानोत्पत्स्यतेभुवितेभुक्तावेनी
क्षिप्रंहिभक्षनीरसोभवेत्॥६६॥ततःसर्वोपिनांचुल्लमेवह
यित्वासंभ्रमाउदतिष्ठन्॥ततःसर्वैरविवाणप्रमुखैरिताभिधायी
अद्यास्यविद्युकवेःकविताकन्यासोमनाथनसायकरोक्यमकारि
ततश्चसमुछिताविद्यारिप्रनंतोकरेकपद्यंलिखित्वा॥
श्लोकार्धः॥सोसूनमथकंदर्पमथारंतुमारभ॥त्यत्रसभायां
द्वारस्थाचरंनंद॥ततःसोमनाथकविविचारयतेपत्रं॥श्लोकः॥एतेषु
तत्रसुभूयमानं॥दातावलंकालतसुप्रतीरदेषु॥सभाऊचे

नुनंसुजनसिमाविमुंच॥इत्यंपुनसिपसिनिर्दकस्यहेतोः॥६७॥
ततःसोमनाथोनिरवद्यपद्यंविचिंतयन्हिरण्यमणिदुकूलतुरंगमप्रमुख
विसंपत्तिवस्तुकन्यावरान्॥भूदानंचवान्॥ततोसाभ्यर्थयायाम
त्यवृत्तांतंसर्वंतंचधारानगरानाथंनकनकतुरंगमादिभिःसहितंविछुक
विंसालंतस्यचिंतयन्॥ततःप्रसन्नोभोजोमाघंकविंनाम्निकं॥स
यंसोमनाथमाहूयसपत्निकंचक्रे॥स्वस्यमाघंविनेतुं॥अथतुमाघ
मिरानेतुं॥विद्युकंचकुतस्तुरयानेःप्रापितः॥ततःकविराहश्लोकः॥कवि
नाथसोमनाथनत्वद्दृष्टोभरसणा॥अयंशंखनखःसेदंतमणिकल्प
द्रुमायते॥६८॥ततोराज्ञासभायांकृतस्यविद्युकाचलसारसंशस्या
वसाणिदत्तोभानः॥सासोधमाणस्तेनसोमनाथेनयदत्तंभवनंसर्वं
तत्सोमनाथायस्वयंदत्तवान्॥सोमनाथमाह॥श्लोकार्धः॥देवयंकिं
चिरंमामनुचिंतयसिमयोवासः॥तदाचमाह॥सोनामा
ह॥राजाचसंतुष्टोसोमनाथकविं॥कृत्वातंनिजचक्रेलानित
दाचरंचिरंसभायांअयंमकोरणकाव्यंयोवक्तिसोधरणीपतिर्भवति॥६९॥

ननः सोमनाथस्य सर्वदानेन सोमनाथ ॥ परात्तादनेन नुष्टः सीमंतकवि
प्राह ॥ सौ नाभिन देवसंभूतभिक्षण ॥ अद्यसोऽयनमेदेवमाये ॥ श्लोकः
येहनिभुवनेश्वर्यां दोषा क्षणाक्तकस्तीतां ॥ कमदपिनाम्भेप्रष्टसदा
शेवः वधार्यते ॥ ममापिकुरुनेकोडाधीवंशयोनिधीरादरात् गृहदे महंतानिः
सीमानश्चदिन विभूतयः ॥ ७ ॥ ॥ अन्यदारा जारा ॥ ३ नगसोधाशिखरेशिर
सिस्थानपत्रस्तिष्ठति ॥ ततोदारपालः प्रविश्यप्रणम्यराजानं प्राह ॥ दे
वनिधिलेख्यो ॥ कोऽपियदिनजातमासीत्तत्सर्वदेवनकविभ्योदत्तमिनि
धिलासमद्रव्यमासेनग्रह मित्यादिष्टः ॥ कोपिविद्वानेकविर्वाराङ्गोन
विताप्तसीमः ॥ ततोविद्वांसः कवयश्चागतोऽपिमयाहत्यनताप्यते
तेमूढकेपिदेवंमृगयागतंतत्वातच्चवनं प्राप्यदेवविस्मयकेनैवरिता
भीभवंतिकचित् ॥ तत्मान्नि ॥ योनिदेवभीरुयकृतकुसाभवंति ॥ प
रंतेवाराद्दस्युदानिकाते ॥ ३ ॥ पिनास्ति ॥ देवकोपिमातृकविः अ
सद्दराजाभवनद्वारतिष्ठति ॥ परमयादेवस्यनशाप्यंतेराजासम
नमसि ॥ कोऽत्रवित्तविद्भोपिग्रहत्रयाय ॥ ततोविद्वागणसस्व
स्नीसकलाराजानमयोपविष्टं प्राहः ॥ श्लोक ॥ नभीसानिचर्कर्मवेसी

राम
४२

दृतादीर्घकालं ॥ सहभिसखविसृष्टोगतनंचप्रदेत ॥ ज्ञ ज्ञ स ज्ञ ज्ञ धारा
दरनस्तावदाल्ला ॥ धानरापिमवरतेनऋतम्बानकेन ॥ ७ ॥ राजा ॥ तदाक
ण्यधिकमनोनिते ॥ ततोविद्वांसः अरेरेदारदेवामागच्छसीदति ॥ तेनाम्बिमा
येसर्वाण्याभरणानिमयदत्तानि ॥ ततोराजाकोऽपिकारणमाहृत्यमा
हो ॥ श्लोकः ॥ सदोमुख्यस्यतेभासेवप्यायकोशः सोनेनेष्योमध्यो
नरत्नकूणीनसदश्रकलत्रोनजनयसचकोशाधिकारिप्रणम्याह ॥
देवादेवसमाणमति ॥ ततः प्रणम्यदारपालः प्राह ॥ देवकविसदद्वारा
गतोमुच्यकविरितिदृष्टं ॥ राजामेवंवाच्यं ॥ ततोमुक्तकंठसद्वारा
विपतिरेरेमोचयराजामथनिजयस्तीसुकाप्राह ॥ श्लोकः ॥ वघ
शोत्रकोशोजनिमनुष्यस्यकर्मदुरितसिप्तेधनेनवक्षयन
भं ॥ ५ ॥ ॥ ततोराजानंमंत्रं संमत्रसंदत्तवान ॥ ततोराजातंदत्त
स्वसमक्षमानयं ॥ ॥ श्लोकः ॥
॥ ॥ ॥

ततः सोमनाथस्य सर्वदानेन सोमनाथ ॥ परात्तादत्तेनतुष्टः सीमंतकवि
प्राह ॥ सो ऽनोभिर्देवसंदृब्धसेतुः ॥ श्रद्यतोच्यनमेदेवमायि ॥ श्लोकः
यहानिपुण्यैरथोंशोच्यकृपणाकृतकस्त्रीनां ॥ कमदर्पितनाम्नेमेमृष्टसदा
शेषः वधार्यते ॥ ममविकुंठनेक्रोडाधीश्वरयोनिधीरादत्त ॥ बहुदेहनानिः
सीमानश्चविनिर्मितयः ॥ ॥ ॥ अन्यदाराजाराज्ञीउनगरीधीश्वरवरा शेष
सिविश्वानपत्रसिद्धति ॥ ततोद्वारपालः प्रविश्यप्रणम्यराजानं प्राह ॥ दे
वसिविलेख्यशिकोद्यमदित्तनाम मासीत्तत्सर्वदेवनकविभोदत्तमि नि
विलासमहाप्रधानमासेनाह मित्यादिष्टः ॥ कोपिविद्वानगकविर्द्वारशोन
विलाप्यतीयः ॥ ततोविद्वांसः कवयश्चागतोत्रकिमर्थमद्यास्यनताप्यते
तेमुक्तकविदेवसृगयागतंतोत्रातच्छ्रवनेप्राप्यदेवविस्मयंकृतेनचिंता
भीश्वरंतकविवृ ॥ तत्रानि ॥ यानिदेवभीरुपंकृतच्छत्रसाभवंति ॥ प्र
रंकोद्यप्रदेशस्यदद्यानिकाद्यत्रोपिनास्ति ॥ देवतोपिमहाकविः प्र
खरराजाभवत्तदारंभिष्यति ॥ परमस्यदेवस्यनशाप्यंतीराजासम
स्तामसि ॥ कोत्रचित्रंविदग्धोपिप्राहभवद्राय ॥ ततोविद्वानाणसस्त
सीकृकाराज्ञोजयोमविष्यप्राहः ॥ श्लोक ॥ निर्भासानिधर्त्तुंवेसी

राम
४२

दृनाहीघंकालं ॥ बहुभिस्तवविस्मयोनानंचप्रदेत ॥ श्लोकस्वजनधारा
दृतस्तावदाला ॥ धनिरानिमवरतिनश्कतश्चानकेन ॥ ७ ॥ राजा ॥ तदाक
व्यधिकमोनेन ॥ चनोवेदाला ॥ श्रेरदारदृशामाणेसोदनि ॥ नविमाम्विप्रा
येसचोव्यारणानिमयप्राने ॥ ततोराजाकोद्गोधिकारिणमाहूयप्रा
हो ॥ श्रीगोरक ॥ राज्ञामुख्यस्यनश्चासर्व्यायकोद्गः सोनिर्व्यो मेथ्यो
नरत्नपूर्णोनरहस्थकलशोमउन्यसचकोद्गाधिकारिश्रेष्ठीप्राह ॥
देवादेवसमाणमिनि ॥ नतः प्रणम्यदारपालःप्राह ॥ देवकाश्मीरदेशाद्रा
जनोयुवयोर्दर्शनेविदारिनिष्टति ॥ राजाप्रवेशय ॥ ततोमुनींद्रसदृशंरा
विचित्रवेषंसाचराजानमाशीर्वादेनसंवर्द्धयंतीमुक्तकप्राह ॥ श्लोकः ॥ वघ
शोचदत्तकोसीतिनमुक्तप्राहिकर्तृदृनिसिसतोधत्तेनवक्षयन
भं ॥ ॥ ॥ ततोराजोतिहर्षसंदृनयाह ॥ ततोराज्ञोतिहर्ष
सभाजयन्प्राह ॥ श्लोकः ॥
राजानंप्राह ॥ श्लोकः ॥
वाहंसावंतिनाथहनकथमसिरं ॥ ततोविलक्षमेघनमुक्तका
मुक्तविद्वः ॥ ॥ ॥ ततोराजानवरत्नतोसीमुक्तकरायदद्यो ॥ ततो

रिकोधर्मपुत्रेविचलति ॥ श्लोकः ॥ मुक्तकहासकवक्त्रन्यासानश्यो

धो स्तरेऽभायतीथी मिनीर्थविख्यातं सस्ती ॥ तत्रमेनिवसति मयाचासदे
शे स्थितवतामाजदत्ताह नोनोकप्रथमः भोजः समग्रमण्डनि विद्वज्जनः तेन
नोकप्रकामं भोजस्यविनरणव्याघर्णितरसदाकर्षेऽहमत्रागतः ॥
तनाभास्कर आह ॥ तन्नत्वयाकिंसवृत्तकंयोजि ॥ तत्रत्वमपिवदकिंवे
दनामबत्सशाकल्यमदतिमेनाम ॥ मयाएकसिज्ञानंयोऽगम्यने
भोजंप्रातिद्वेषणमया ॥ वत्सभास्करत्वयाअनुक्तंमविदूरवंचविदो
सतेभास्करआह ॥ श्लोक ॥ गतविमुच्यतेदुखंक्षुत्क्षमाद्विशावःश्र
या ॥ दवभद्रंनंदादरानांधनालिमानजुर ॥ ७९ ॥ राजंराजतुलाधे
र्योनथाचादतेगेहिपॅन्यांः क्षुदिनायुकंघटयितुंकुद्यासकोकुत्सितंकुसं
वीप्रतिवेश्मनेकौ क यहविनतंत्रीनथासाचेता ॥ राजाश्रुत्वासर्वमया राम
भरणालिङ्गार्थतस्मैभास्करायप्रतनान ॥ राजादत्वाभास्करमाह ॥ यु ४४
मतभास्करसीदंतिराजानःसर्वथासदृशाप्रयादि अहमेवभोजनतोरा
जाखयहमागत ॥ ततासौभास्करःशाकल्यमाहब्राह्मणमापृछस्व
देवतामौ ॥ ततःशाकल्यमप्रभातेराजभवनद्वारमासाद्यद्वारपाल

माह ॥ अहोद्वारपालमयामराविश्वरोभोजंक्षोणिपालोद्दष्टयः ततो
द्वारपालः सभासीनंनृपंदृष्ट्वामेथम्यमाह ॥ देवकोपिकविर्वा नाग
योपानोवृद्धश्चविद्वानद्यदिष्यति ॥ राजासमोयोंराजो द्विजा
नांवोदृष्यं ॥ सराधभवनिग्रहेशय ॥ शाकल्सोभोत्तेवीक्ष्यमाह ॥
श्लोकः ॥ अभ्युद्यतोयंसुमतिर्हलिनंरिपूरः ॥ कोद्विकतावलवतां
बलिराजलक्ष्मीः ॥ एकत्रजन्मनिकृतेयदथैनवूनाजन्मत्रयेतदकुरा
त्पुरुषैःपराणः ॥ ८ ॥ ततोराजानमसेशाकल्यायउक्तवंतंयंदनवान्
अन्यदारोजामृगयारसेनवनेषुविचचारतत्रपुरः ॥ समागतहिरण्यो
बालमविधोयामविकलमांकोविकामस्थिरदाद्रागतः कविःमा
ह ॥ श्लोकः ॥ श्रीभोजमृगयोगतेपिसहसाबाणेसमाहोपिते ॥ प्यो कण्ठो
त्तनेविमुक्तगलितेनेत्रांगतप्राणेव ॥ स्यानांनेवमलायितंन
चकेनाकथितंनोत्तुने ॥ मृगामद्दशंगकरोतिदर्शितंकासोसमि
त्राद्यया ॥ ९ ॥ राजामहत्सरंतदाभगवती ॥ अस्मदासभामल
कृतोणश्रीभोजमणिपत्यद्वारपालेःप्रात ॥ देवज्ञाद्विजोरनिवासि

नीके चिद्धस्त्रान्वास्तणि विधत्ते नरा ग्रदर्शनाकांक्षिणि राजभवनद्वारीव
तेने ॥ राजप्रवेशाय ॥ ततस्तामागच्छंतिं वीक्ष्य वृद्धो राजानमणमति ॥ त
तः साधुर्जिवस्कंधावदानेश्लोकः ॥ भोजत्रातापरिपूर्वएषनाग
निभूरेलटकस्त्वंतीवु ॥ यस्मिन्प्रविष्टेरिपुणार्थिसार्थांदत्यानिरुद्ध
निगृहांगणेषु ॥ ६ ॥ राजादत्तपूर्णेसुवर्णकलशंमस्यपति ॥ ततोभाउ
रिधाधर्मपरिवर्तिस्म ॥ श्लोक ॥ भोजप्रकाशतरादत्तः ॥ स्वर्णस्य
मणिरत्नं ॥ प्रमाणमनिनिष्टनवृक्षायाराजसंसदि ॥ ६२ ॥ अन्यदाथा
रोधाधरेतीभायोसिंहासनमर्कुर्वाणाकाविद्वद्दरणदागतः सांया
त्रिकोराजानंप्रणम्याह ॥ देवमयासिंहलाद्देशात्स्थितेनकन्यत्रयो
मुखलंपराजकन्यादृष्टा ॥ साचकन्यामोहितयामाछद्मदेवोस्यहि
मानंपरीक्षमाणोनस्थाःपुरदेवस्यदेवास्यचयथामतिगुणाव्यावे
र्णिनी ॥ साचप्रीतीचद्वाराचंदनतरोनिरुपमगर्भखंडदत्तायथा
स्यान्नभाय ॥ देवगुणमंथमंत्रांतदेवबहुराणदत्तएतस्यप्रस
तेनपरिमलंचयत्रगावेतेपिभुंगमाः संभायांनि ॥ राजात

च्चंदनतरुखंडगृहीत्वा ॥ तुष्टोनाम्मैलक्षदत्तवान ॥ ततोदामोदरस्तत
दृष्ट्वाप्राहस्मिश्लोकः ॥ श्रीमच्चंदनवृक्षमंनिवहुवलेशगात्रेवनः कामे
ने ॥ चेच्यासारभमात्रकेनिवसतानाद्यापियुष्मद्विधं ॥ प्रार्थ्यंसत्क
तमंमनुष्यनिवहाःस्यात्लोदलाभायोसौभाग्यगुणंत्वयाप्रकटितः का
सावितेमस्थिति ॥ ६६ ॥ ततोराजाचंदनवृक्षमिसेणस्तुतिंश्रुत्वाकण्यंतस्मै
दामोदरायलक्षंदित्वाह ॥ ततोदामोदरप्रत्यूषप्राह ॥ देवकाचनस्त्र
पूरीदारितति ॥ राजाप्रहसितवान ॥ सभागतस्तान्नतंप्रणिपत्यप्राह ॥
भोजप्रबंधे ॥ श्लोक ॥ तिष्यातलनिवासोध्रुवः ॥ रुनश्चियन्मत्रकं
नाकंस्योपिरथोकाशि ॥ तिष्ठंकरुवहुमतया ॥ ६५ ॥ ततस्तस्यैल
क्षंददौ ॥ अन्यदाराज्ञीभोजोद्यानरममाणः ॥ ततस्तत्रसत्कारतत
त्रभूरेणुतिश्यनामसिद्धोनाथकविरागत्यस्वस्तीकृत्याह ॥ रा
ज्ञाधिनातियत्नसोनकियंनोनकानतरवः ॥ वहिपल्लवभरमिच्छदलि
कुलदत्तदानदानविमाविरलाः ॥ ६७ ॥ ततोराजाश्रुत्वातुष्टोदंत

वलयंददौ॥ कवयेपाणिवलयंदत्तं॥ द्वारपालकोऽधिकारिधर्मपत्नेति
खेनिरस्तः॥ शेषंसमानंकारणंतुमूर्खेवर्णिनेदत्तविनंकुले॥ मंत्रिणा
ध्यायताजिंद्रःस्वपाणिवलयंददौ॥ ततस्तत्रत्यैःसदुःकारतरोर्मूल
निषण्णस्यशरेश्वरस्यपुनःकोविदागमस्यस्मृतिरुत्कासादपूरि
यात॥ अस्मासिःपूर्वसागरनिकटवर्तिनःस्रीमद्दारेत्रनगरात्पुरुष
देवदारायप्रेषि॥ राज्ञा॥ यांदृशंनिर्धनासितांदृशंनभाग्यविमुद्
हिनांकुतःक्वापिन्यूनिमः॥ इतश्चकेनचिद्वीर्थनिवासीनामंत्रेणाश्रमे
मः॥ राज्ञोग्रासनेषुसर्वेसंभाव्यते॥ विप्रमंत्रविद्यायाःयथा
लोकेफलप्राप्तिस्तथाकिमित्रलोक्यस्तिविप्रः॥ राजनसरस्व
तिप्रसादेनराधभान्॥ विद्याग्रामिर्विश्वतिहिता॥ परंधनावाप्ति
र्भाग्याधीनगुणःस्वलगुणएवनगुण्यएवभूतिहेतवः॥श्लोक॥
धनसंचयकर्तृणिभाग्यानिपूर्वंगावहि॥ राज्ञा॥ विद्यागुण्यएवको
कोग्रतिष्ठायैनतुकेवलंसंपदः॥ ८॥ दिवंभूत्मायतनंगुणग्रामे

वेश्यासंगतरंगीवत॥ दैवंसतेषुचिनोपुंसांकानामवाच्यता॥ ९॥
देवंमंत्रसाधनेनस्वसमंनिवर्तनवा॥ कः॥ स्यात्रणस्त्रकविभोक्ष्मे
देनाकाचित्किः राजन्एकंकुमारंतंसरस्वतीप्रसादेनायायस्यचि
रंसेकरोदंचेन॥ सरस्वतिप्रसादेनरसलिनविद्यानिरसःस्या
त्॥ इत्याकर्ण्यराजोब्राह॥ सुभगनेमहतिदेवतारात्रिंदिवंतोषया
कामंश्रीसोमाकायेनब्राह्मणप्राह॥ दिनवरस्यास्याःसिरसि॥ कनक
मलमालोपम॥ ननोब्राह्मणःप्रसादेनास्मरणपूर्वकंतस्याःशीर
सिकरंदत्वागतः॥ देविकमपिराजाश्रुत्वापंचिंतनंससरस्वति
मुखचलितनिपतितंलोलंनकवितामनोरमंवदं॥ ततःसादासि
राजानंप्राह॥ धारापिनाथ॥ अहमयंसमस्तमपिवाङ्मयंजानं
कश्चमत्तेकःसरस्वामि॥ देवादिदः॥ किंतर्णेयामि॥ ततोराजासह
साधुःखड्गंनिस्यप्राह॥ खड्गंमेप्यावर्णय॥ ततःसादासीप्राह॥ श्लो

वल्लयंददौ॥ कवये पाणिवल्लयंदत्तं॥ द्वारपालकोऽग्राधिकारि धर्मपत्नेति
स्वनिरूपणं॥ श्लोकः॥ सरसकारनरसोर्मूतेवर्णिनेऽमाविधांकुल॥ मम॥ दुरा
ध्यायरानिंद्यः स्वपाणिवल्लयंददौ॥ ८॥ तस्मात्ते सदृकारतरो
निषण्णस्य गोरीश्वरस्य पुनः कोपिवीद्यारसस्मितस्य कामाद्धुरा
गान॥ अस्माभिः पूर्वसाग्रसन्निकृष्टवर्तिनः श्रीमद्दीराजगणस्य
देवदारायस्मदं॥ राजा॥ हांदृगनिर्धवासितांदर्शनंभाग्यविसद
दिनांकुलः स्यान्नृपः॥ देवनकेवलंतीर्थनिवासीनामंत्रेकाश्रयेता
म॥ राज्ञीवाक्येषुसंपेसंभाव्यते॥ विषमंनविद्यायाः यथा
लोकेकलप्राप्तिस्तथाकिमिहलोकेप्यस्तिविसः॥ राजनसरस्व
तिचरणाराधनात्॥ विद्याप्राप्तिर्विधिहिता॥ पंडुधनावाति
भाग्याधीनगुणाःस्युःगुणएवनगुण्यएवभूतिहेतवः॥ श्लोक॥
धर्मसंचयकतृणिभाग्यानिपूर्यवाहि॥ राजन॥ विद्यागुणरत्नो
कांगाप्रतिष्ठायैनतुकेवलंसमेदः॥ ८॥ दिवऊत्मायैनगुणग्रामे

देवायंसंसरतीवता॥ दैवायत्तेषुचिंतनपुंसांकानामवाच्यता॥ ८॥
देवमंत्राराधनेनस्वसमंमनिहतद्या॥ कः॥ स्यात्तृणस्त्रैकविभोवभ्रे
देनाकारदक्षिः राजन्एकंकुमूहंमरत्नमसादेनांतयायस्यचि
रंसेकरोदयेन॥ सरस्वतिप्रसादेनरत्नलिनविद्यानिःगसःस्या
त्॥ इत्याकर्ण्यराजाह॥ सुमनेनमतनिहनाद्यक्षिनोराजा
कामधेनोसीमाकार्यतेब्राह्मणसार॥ द्विजवरअस्याःसिरसिकनक
मलमारविम॥ ननोब्राह्मणःप्रसादेनतास्मरणपूर्वकंतस्याःशिर
सिकरदत्तवान्॥ श्लोकंकर्मविपाकाज्ञा॥ अस्मापमचिंतनससरस्वति
मुखनलिननिपतितंतल्लालंतकवितामनोरमंवदं॥ नमःसादासि
॥ राजानंमाह॥ धारापतिनाथ॥ अहमधसमस्तमपिगोत्रंयाते
कथमनेकंवस्त्रलाभि॥ इतिद्विजः॥ किंकरोमि॥ ततोराजासह
साधुःखड्गंनिस्यमाह॥ खड्गंमेप्यावर्णय॥ नमःसादासीमाह॥ श्लो

कः ॥ धाराधरस्त्वदसिरेषधरेद्रचित्रं ॥ वर्षेनिवैरिवनिन जनलोचनानि को
शोनसंनन्नमसंगानिसदैवस्य ॥ दारिद्र्यभस्मनिसमाप्तिपाथिवानां ॥ ९-॥ त
तोराजातमेदत्तसंतुष्टोलक्षसंख्यसुवर्णकंतस्मैददौ ॥ त...भोंडारिकाधर्म
पत्रेलिखनिस्म ॥ श्लोक ॥ मंत्रविद्यासिद्धस्यब्राह्मणस्यधराधिपः
सुवर्णकंभादशैलंत्वभोजोमणिमसंभृतान् ॥ ९ ॥ ततस्तस्मिन् दिने
स्वदर्शनप्रसिद्धेसति ॥ सेवपूर्वचयाः सूर्यवर्चसोदिजपतयः समाजग्मु ॥
राज्ञानानाप्रकारविनयमनाकमुखंविछायंकृ ॥ ...केचनमयाकियान्
व्ययोव्ययेषु ॥ अथकेचनपुरोहितंचयाः कवयः समायांति ॥ ततोवृ
द्धास्थि...मदेश्वरकविः राजानंमाह ॥ श्लोकः ॥ किंजातोसिचतुष्प
थेधनिरङ्कोसिकिंक्षयया ॥ छ...न्येनकलिनासंकांसंनंनः
दृश्यदृश्यसदस्यसप्रतिचिरंजातोवितीर्णाक्षयः ॥ दाताभोगमदभंगनि
र्नानिनः किरवदुर्दिनेन ॥ २ ॥ अनौरक्षोराजातस्यमदेश्वरः स्य
तेनसदोमध्यसभास्थेनदत्तो ॥ ततोद्विजाः तंविदूरथंदूरथं स
र्वेनमस्कुर्वंतिस्म ॥ तंराजानंकंचित्कालंपालयित्वा ॥ ततस्ते
वामासभविष्यतीतिकोप्यकः माह ॥ श्लोकः ॥ कुमेपातालगंगा

प्रसरसिपितरतोनवदीर्घमुक्तामादेशोत्रीहिथिलमतुफलंमंडलंकुंडलंवी
हेः ॥ दिग्मातंगाप्रणतिकृतकंठनाकुर्वतांपर्वतेंद्राः ॥ सर्वेस्थैर्यंधरंतो
वंधिवरतनिधिभोजदेवेधरित्रीं ॥ ९ ॥ राजाश्रीसरचमत्कारंतस्मैकवये
नानारत्नसमर्पनददौ ॥ ततोभोंडारिकाधर्मपत्रेलिखनिस्म ॥ श्लो
कः ॥ क्रीडाद्यानेनरेंद्रेणदत्तमश्वनरंजयाः ॥ अहनाःकामदेवास्यसद
कारंतरेस्म ॥ ९४ ॥ ततोराजानंनत्वास्वदानेनसंतुष्टोराजभवनमाग
त्यविचारयंतिस्म ॥ अद्यावीमत्सदृशः कोपिदाताभूमौनास्ति ॥ ततोमुख्यो
मात्यामात्रोवेः ...नगर्वकर्मविदितात्रीविक्रमादित्यस्यपुत्रेकाल
प्रीतादत्तराज्यःश्रीभोजदेवोयामास ॥ ततोभोजेः विक्रमार्कस्य
पुत्रस्यभोजकस्यचोदरबालत्व ॥ एकदेनं ॥ श्लोकः ॥ स्वर्णसमानं चित
वानलघुसंज्ञया ॥ निर्मलगीतलपुत्रालिंगंच ...मधुरंबालस्य
संजल्पयते ॥ एतोद्वीरतनंगतंदनलसतूर्यकलुरंकाजाति
चपलंमादवाशुरविंबमानीयमानीयतां ९५ ॥ इतिराज्ञाभोजया
चलेभाण्यमाह ॥ श्लोकः ॥ क्रीं भोजेसरस्वतीधवसमासदाशो
णेणाधीधरस्ते ॥ बाहुकाकुस्थतीर्थेसहतिकरणंयद्दक्षिणंतस

मुद्गः ॥ वारिचरा अप्यसेवेताः कथमपिभतो नैव मुच्यति पार्थ ॥ स्वस्थेरन्मानु
सेसिंकथमधिनेवेंषु पाना शिल्पासे ॥ ९ ॥ अथोहरः कोटयग्निनवनिर्मु
क्ताकल्पांतुरुद्रः ॥ पंचाशत्सप्तरात्रंमनुनृपक्रोधेद्वाराः सिंधुराः ॥
अथानामयुतंपंचचतुरंगाणांतव ॥ दंडपाश्यनृपेणदीकिंनमिदं
वेमाणिक्यंयाचितं ॥ ९० ॥ ततोभोजःसथमनएवदमत्वंतुविक्रमा
र्कस्यवंशेधिवंतरंनहीष्यसिनचितरणसमुद्गंगयेवनीवार ॥ त
तोसदाचनतोजाधानगरेविचरत्रकामेथेदक्षुद्रहरिष्ट
तंकिमपिब्राह्मणमितिपदतंशुश्राव ॥ श्लोक ॥ क्षीतेनोद्धृतिस्यमास
फलवतोतार्णवेमज्जनः खंतोन्नैःस्पृहणीयतानवपदैरध्यासतःक्षमाकंद
स्यमे ॥ निर्द्रव्याप्यप्रभावितंतदहोनासंस्पृहणीयता ॥ सामान्यमति
पापदिनेवकमलंनोक्षीयतेवर्धते ॥ ९८ ॥ इतोराजोक्तसामान्तसमा
दूतेराजातंब्राह्मणंपप्रच्छ ॥ विप्रज्ञयस्त्रोवर्थादस्मत्तोतीवभूः
कस्यंसोदःसंख्यानप्रतिपादितवकमलंनासीयनेशेवर्धते ॥ इतिसंके
तंराज्ञाप्रादर्शत ॥ श्लोक ॥ राज्ञोज्ञानुरिवाभानुःकुशाग्रःसध्योभ
भयोः ॥ रांजमवीतमयातीतज्ञानुभानुकुशाग्रभिः ॥ ९९ ॥ मनो

राम
४८

ततोराज्ञातस्मैब्राह्मणायलक्षत्रयंददौसचाह ॥ श्लोक ॥ धारयिष्या
मनात्मानंमहात्यागधनायुनोशोचिनाबलिकर्णाद्याः सचेतोयुनवे
स्मनः ॥ १ ॥ अन्यदासभार्यास्त्रीनवतोराज्ञः कोपिक्रीडोद्यानपा
लःकाश्मीरकंडसुदंडपुरोमुमोच ॥ ततश्चसाजानमिसुदंडंचकरेण
शतेनगोप्तृ ॥ ततश्चेमयूरोनीलमणिंचमयूरगलाभंनिष्टाक्षसाभव
क्षोविचार्यदसुदंडमित्येवमसौ ॥ इमंमाह ॥ श्लोक ॥ कांतोसिनित्यम
धुरोसरेणकुलोसि ॥ कंठाभमेवाधरकांतिकंमादितीयं ॥ दृष्टोनवा
सिसकलंचनकोपि ॥ यत्तेविनोपतसिवीरसनंक्षमेण ॥ २११ ॥ त
तोराज्ञाश्वेतोनिःस्वमयाचतोज्ञाने ॥ तस्यचमयूरलक्षंददौ ॥ तंच
मयूरंदृष्ट्वाभोज्यानयासंसं ॥ ततोराज्ञोमयूरंचंद्रसालोकमाह ॥ श्लो
क ॥ यदेतचंद्रोनजनेहबलीवांवितनुते ॥ तदासेष्टेलोकःहाहा
कष्टंनोमामवनथा ॥ नमध्याह्नेसूर्योरोधांनहरविष्टचचोरे
णाक्तं ॥ अहहविदुषनेहदरिविरहाक्रांकतरुणिकयाशोत्कापात

व्रणकिणकुंठकांक्षितततुं ॥ २·२ ॥ राजाश्रुतामाह ॥ अहोमहापुरुष
कस्त्वमध्यरात्रौकोशगृहेतिष्ठसि ॥ चौरः प्राहदेवनभेभयंमेस्तिनभयं ॥ राजा
तस्मैचौरायवरंददौ ॥ किंमुधीर्णस्यममकोशंराजेतिवदो ॥ तदाकोशाधीकारिण
मंपप्रच्छसनिःस्वःकोऽनयासंपदाभूस्मतिभये ॥ प्र
भुःप्राहःसदुपदिनंयादृशमासीत् ॥ सुवर्णनांकोदिदृक्षादृक्षानको
ष्ठीस्तानगिरौ ॥ गत्वेशंप्रणम्यासोमहमुहितयंजनमथालेढः ॥ २·३ ॥
अन्यदाराज्ञोनीसंहासनाधीरूढस्यादाद्रमलःप्रणम्यप्राह ॥ देवको
पिकोपिदोषोवः ॥ कविदहंनिवेदयामि ॥ राजाप्रवेशय ॥ ततःसकवि
भोजमालोक्यप्रणम्यतेनदत्तांगीतिंशृण्वन्नुचितदोषमाशंसिःसक
वीचक्रेराजानंप्रत्यकवेकोयंयादृशुधीस्यसुकविकिंकिंवेदिवित
नःकविःप्राह ॥ देवश्रूयतांकर्णेवृहत्स्थाने ॥ श्लोकः ॥ अयेलक्ष्मीनाथ
धैःपार्थिवचनमाकर्ण्यहृदयेविदेशाःकेनीयन्तसुधिहिनवनि
दीनवदना ॥ मयिक्षिणोयोऽर्थदृक्षुदृक्षावश्रुराबद्धं ॥ तद्दृतः

नाऽसंभेवमसिपुनरुद्दर्तुसुचितः ॥ २·४ ॥ राजाप्रत्यक्षरंलक्षंददौ ॥
अन्यदाक्रीडोद्यानपथेकेवलमेवास्तिनवेतिकस्यापिनरोक्षया
योश्रीभोजनीरस्यकोपिनाभिवदेवनामाविद्वद्वरसभिषेणराजा
नंप्राह ॥ श्लोकः ॥ आमारेमरुभोमृगाःकिरतयोलुप्तेसुखेवला
पसाः ॥ पुष्पैःवरचरणाफलैश्चकुनयोधर्मादिनाःकाव्यगोष्ठं
गतानास्थेयविहितानःसरुतार्थतया ॥ सोवश्यंकृतिसंमतोभवतां
भूपोवदान्योदुमाः २·५ ॥ राजातस्मैसभ्रमंविनयीनीर्णवान्मन्य
दासौराज्ञोगृहेथरंतुसकलंसामन्तचक्रंसभां प्रविशन्तंतंकवि
मिश्राहसन्तोराजानंप्राहुः ॥ श्लोकंमिमंप्राह ॥ श्लोकः ॥ अद्यैरामयेरि
पोगिरःनयाप्यद्यैवहतीवसुधा ॥ राजन्निश्चमनीश्वरंतमभवन्तंकि
चिदाकर्ण्यतां ॥ अर्णावारिधिमंथरेशविधुकल्पद्रुःसुरेभःक्षमा
सर्वत्तत्वमथस्वरत्नमगमद्यत्तामरेभ्योऽमरैः ॥ २·६ ॥ राजातस्मै
लक्षंदत्तवान् ॥ अन्यदासभायामासीनश्रीभोजमालोक्यप्रणम्य

द्वारपालः प्राह ॥ देव कोपि पुष्करदेशादागतो विद्वान् द्वारि तिष्ठति ॥
राज्ञादेशस्थः प्राह ॥ प्रवेशय ॥ ततो विद्वान् गत्वा राजानं दृष्ट्वा स्वस्तीत्येकं प्राह ॥
क्षणमप्यथ यद्दानमेदृष्टे तेनतु तागणे ॥ दिव्यं वर्षसहस्रं सोश्नुते नरेंद्रदरिद्रतां
२०७ ॥ ततो राज्ञातस्मैलक्षंदत्तं ॥ ततः सकविर्लक्षेद्वेपुनः ॥ पठति स्म ॥ श्लो
कः ॥ केविन्मूर्खायुक्तिज्ञाः कस्मिन्विद्वापितः संधसंबंधभाजः ॥ एयामायांति
केचिन्मतिपदमपरेपंडुभानुद्युतंमे ॥ अन्यपुष्पाणिपादोदधतिनदपरेगंध
मानस्यमानं ॥ धारयंतेकिंतुमूर्द्धाकुसुमतदनविदृष्टमपुत्तमंगे ॥ २०८
एतदाकर्ण्यतन्मनुतोबाणः प्राह ॥ अविदितगुणापिसत्कविभणितिः
कर्ण्यसुखमतिमधुधारां स्रवतिगतपरिभवापितरनिद्रांमालां
तीमालां ॥ ततोहरतकविमाह ॥ श्लोक ॥ पारिप्लवंस्वादुमृतयुड राम
मधुरोदयंयसां ॥ कदाचिच्चेभ्यासाद्यजातिजनुषेरस्यमधिकं ॥ मि ५०
यावियाष्टचतुरकविकाव्यंनवधिः ॥ नैवानंदः कोपिस्फुरतिसुरसौ
सोनिरूपमः ॥ २०९ ॥ ततोराज्ञायुनस्त्रियोर्णांमापिलक्षंतस्मैदत्तं ॥
ततोद्वारपालप्रणम्यप्राह ॥ राज्ञानंदवाराणसीनरनाथकोपिभू

तिनामाकविर्द्वारिवर्तते ॥ सर्वैपिश्लक्ष्णासांनंदं ॥ राज्ञाप्रवेशाय ॥ राज्ञाभ
वभूतिर्वीक्षणयामनि ॥ स्वस्वस्तीक्लकासजाद्यायाऽपविदांति ॥
भवभूतिप्राह ॥ राजानं ॥ श्लो० ॥ नानीयंतेमधुनिमधुपैरारिक्षानमरो
दैः ॥ नाभ्यर्थ्यंतेतुहिनरुचिनाचंद्रिकायांचकोरैः ॥ अस्मद्वाचांमधुस
धुरैर्मायद्यपूर्वोवनारः ॥ सोद्यास्मःस्वयमिहमुख्यः किंसुभ्यर्थनाभिः २०१०
नोत्साकंश्रीविक्रमानंगसक्तदाघालठनासक्तिबा ॥ नोलुंठत्कठिण
नकश्चिदनुगो नाप्यंबरंसुंदरं ॥ किंतुश्मानलवर्षशेष्यविदुषांसाहिस
विद्यानुषां ॥ चेतसोप्यकरीशीरोमननीकरीविद्यानविद्यास्तिनः ॥ इ
त्याकर्ण्यबाणपंडितस्यपुत्रप्राह ॥ आः पापमालवेंद्रसभायामहं
सभासी ॥ श्लोकः ॥ तन्निश्चापिनिनर्योतिवायोहृदयवर्तिणिकिंपुन
र्विकटाटोपपटहध्वासरस्वती ॥ २११ ॥ ततोभवभूतिः ॥ परामवंसक्र
मानः प्राह ॥ श्लोक ॥ हंहोदाक्षायणाकतिपयपदान्यंचयिता ॥ जो
नास्मशोलुंठ्यहृदकविनावस्यवचसाभवेद्यत्नोवाकिंमिदबहु
नापापिनिकाछे ॥ घटानांभेत्तुस्त्रिभुवनविधातुश्चकलहः ॥ २१२

कालिदासकवेर्वाणी कदाचिन्मद्विरासह ॥ कलयसद्य साम्येचेन्दीन
मीतासदर्पह ॥ २१३ ॥ कालिदासः प्राह भवभूतेर्महाकविरासि ॥ अत्रकिं
वक्तव्य ॥ श्लोक ॥ एष्याधारद्रमरिष्यत्महापोडनमंडिता ॥ जीवयोरंतरं
वेत्ति राजावासश्च संनिभा ॥ २१४ ॥ क्षणेस्थित्वा कालिदासः प्राह ॥ जडो
मा साभारयमत्रभवभूतेः सुभणति ॥ तुलायामरोप्यमाणे कस्मिन
स्यात्तधिमति ॥ गिरांदेवीसद्यः श्रुतिकलितकल्पारकलिका ॥ म
धुस्निग्धार्थोक्तिमतिपरिपूर्यैभगवति ॥ २१५ ॥ ततोराजाप्राह ॥ कालि
दासस्वंभवभूतिनासहनयुक्तं ॥ भवभूतिः देवः ॥ कथंकालिदास
वारयसि ॥ राजा ॥ सर्वभूतसर्वप्रकारणकविरासि ॥ ततोचार्यःप्राह ॥ रा
जन्भवभूतिश्चैककविः ॥ तर्हिकालिदासः किंनकथ्योभवतीराजा ॥ बाण
मयूरौ ॥ कालिदासकविर्नस्यात् ॥ किंत्वासीपार्वत्याः कश्चिद्वनीपुरु ५१
षोवनेरः ततोराजादेवंबाणोसर्वसंतुष्टः ॥ ततोराजासभामेकवयेत्र
तमर्थमादरो ॥ ततोभवभूतेः कालिदासःप्राणिषु सराजानमापृच्छ
स्वदेशंतुचाल ॥ अथसभाशोरोसाग्रदविषादः ॥ ततोवर्षाकालगंध
निकामापिस्वैरिणीदृष्ट्वा तांपप्रच्छ देविकोसमयासगोएकाकिनिकगं

बुभिष्यसि ॥ ततःस्वावदासस्वैरिणीतंप्रतिविहरतेभोजंक्षात्मानंदर्शय ॥ श्लोकः ॥
वल्लीपिप्पलयोराज्ञाविषमेषुक्षमापने ॥ शासनंयस्यरुद्राक्षसंवत्सूद्रि
कंनने ॥ २१६ ॥ राजादृष्ट्वादोर्दोदशतस्यैस्वमंगदंदत्वान् ॥
ततःसाम्राज्यसंप्राप्य ॥ ततोगच्छन्वर्त्मनिगच्छन्राजाकस्यापि
गृहेएकानारीरुदंतिमेकलाजानेष्टत् ॥ कथमीयंमध्यरात्रेरोदिति किं
दुःखमनयाः ॥ ततोराजादुःखपरिज्ञानार्थंएकंस्वयंगरुर्ध्रेप्रेष्यी
दतनःसचांगरक्षोत्वावारंतः कथयाग्रह ॥ हेनसामयादृष्ट्वामां
सत्याह ॥ श्लोकवृक्षोनैःपरितप्यमंचकगतःस्नेहेनशोषंगतं ॥ का
लोसंचलरागमःकुरुकालिनिवसत्यपांतोविना ॥ यत्नात्संचितने
लबिंदुसदृशीकाभानोनिपयोकुरु ॥ दृष्ट्वागर्भभराक्लमांनिनवधूस्नेहेन
स्थिरंरोदिति ॥ ० ॥ ततःकरुणमरिपुःक्षोणिपालस्तस्याश्चसंदरो ॥
राज्ञोतिनीच्यास्मत्वमनिर्गच्छन्द्विजभरणव्याकुलंकिमपिवृथं
ब्राह्मणीचेष्टयाप्रपद्य ॥ विप्रवरःक्षीतंनाप्यते ॥ सवृद्धोब्राह्मणप्रा
हं ॥ विप्रश्रोत्रियेकथंनक्षीतंक्षयाभविष्यति ॥ ततोविप्रःप्राह ॥ प्रा

श्लोक माहाभागवतुकालंमयाक्षीतंभरः सोऽपरंप्रातरेमेसीतदुःस्वस्थोभावि २१८
राजाप्राह ॥ ×

लाभाग्यकुंकणदेशादागतोहं ॥ प्रातःश्रुतास्त्रीभोजस्यदर्शनानंतरं
इमौनंदसंधौविराजोविमलवद्धारोधिश्वरोविदग्धः॥ प्रथोविचंदद्दानः
श्रुयतोनान्येषां॥ ततोविप्रेषःप्राह॥श्लोकव्याकुमेश्वपट मश्ववयंवेद
चतुष्टयं॥ सदक्षनदीसंधोजंनयातेनेनमे भयं॥२१९॥ राजाऽऽज्ञांदत्वादिव्यं
दुकूलादिसर्वाभरणानिभावीत्॥ ततोराज्ञास्वसौधमागात् ततःमुक्तं
कणदेवानिशासिविप्राःप्राहुः॥ प्रातःविधिंविधायद्वारपालंप्राहुः॥ सदाभागं
यत्नसंदर्शयकांक्षितोवयं॥ ततोद्वारपालः॥ प्रथम्यराजानंप्राह॥ देवकुंक
णदेशनिवासिब्राह्मणोद्वारितिष्ठति॥ राजाप्राहप्रवेशय॥ प्रविशःकृत्वा
राचनंप्राह॥श्लोक॥ शुक्तिद्वयंपटंभोजयसौधौतचरादिश॥ यन्यत
दृष्ट्वमुक्तफलंइतीतोभुमंडले॥२२०॥ ततोभोजस्तस्मैब्राह्मणायप्रभो
सुवर्णकुंभारत्नपूर्णोददौ॥ ततःकोशाधिकारिभमपत्रं लिखतिस्म॥
श्लोक॥ अथोसुवर्णकलशांमणीपूर्णांदिनेनमे दौधारोधनाथो
सेमालवावनिवासुवः॥२२१॥ अन्यदाराजामृगयारसेननिविध विबु
धमंडितावनमुचचारः॥ तदातस्यमहेयामस्यकाविशोभीन् नावदाषा
विदानसर्वानपंडितःवरानकनकमाणिक्यपटकुंकलितान् विश्यरा

जानंप्राह॥ नोपाणिमणीकंकणयुतोनोकर्णयोकुंडले॥ क्षुभ्यन्क्षीरदृढ
ग्रथमहसीनोवाससीभूषणं॥ दंभस्तंभविकाविकानविबिकानाथोनविश्व
ननौ॥ राजन्नराजसभाश्रुभावितकलाकोऽल्मेवसिनः॥२२२॥ राजा
तस्मैलक्षंददौ॥ अन्यदाराजाचंद्रमंडलमालोक्यतदनरस्थंकलंकंविश्य
प्रियोप्राह॥श्लोक॥ अमृतंकेपिशशांकमंडलेजलनिधेपकंसमेमिरे॥ सारंगक
तिचोविषंजगदिरेभुमथ्विबंपरे॥ ततोराजावेश्मसदनान्नकालिदासमा
नयविद्वान्सेकालिदासयचपत्रेलिखितापूर्वार्धंवृत्तस्यददौननः॥
कालिदासोपितद्दृष्ट्वातदर्धंलिखितवान्॥ दृष्ट्वासदलितद्वनीलश्याक
लस्यामद्रौद्रस्यते॥ तन्मन्येपरिधिंतमंधतमसंकुक्षुस्थमालोकम
ते॥२२३॥ राजातस्मैकालिदासस्यविश्वोत्तरांकविताप्रदत्वानीक्षचम
त्कृतःपुनरपितमाहसुकविसकलंकंचंद्रमसंवर्णयनन्नःकालि
दासःपटातिस्यः॥श्लो॥ लक्ष्मीक्रीडातडागंनिधवलयदंधीणा
दिग्बंधुनांपुष्पंद्यासतोयाल्लिभुवनजविनोमन्मथस्यातमत्तं
पिंडीभूतंतरस्यास्मितमसरथुनिर्मुउरीकमृगांक्यो॥ स्नाधीयूष
वापियज्ञनीसितवृषसारकागोकुलस्य॥२२४॥ राजापुनःप्रस

क्षरं लक्षंददौ ॥ अन्यदा राजा धाराधिनाथस्यासिंहासनमलंकुर्वाणंनमः प्र
णम्यद्वारपालमाह ॥ देवकोपिविद्वान्द्वारितिष्ठति ॥ राजाप्रवेश्यः ॥ ततो
विद्वान्राजानमाशीर्वादस्वस्तिमुक्तकमाह ॥ श्लोकः ॥ हीनंजंपरहितंसक्ति
रनुत्सेकःक्षमावृत्तिः ॥ अज्ञाभश्चानिविद्यायाःपरिपाकाद्गुणफलं ॥ २५ ॥
तथापिमार्यमुल्लंघ्यमोच्यते ॥ श्लोक ॥ तेकव्याकर्णाध्वनीनधिषणोनाहं
नसादिसाधिनजानामिविचित्रवाक्यरचनाचातुर्यमप्यद्भुतं ॥ देविकोपि
विरंचिनःकृभसुना ॥ पाणिस्थवीणाकलक्काणाभिभनरंतयाकि
मपिमेवतुरंखस्थासमयं ॥ २६ ॥ राजातस्मैलक्षंदत्त्वातूनतावास्त
स्यसुलक्षितेनार्थःभवंधेनुतुल्यःमाहः ॥ राजंसर्वेभवत्सदसिमाद्
धावर्कसूचिनावकाशःपरंवथास्मच्यते ॥ श्लोक ॥ मातंगमिनवमाधुरि
ध्वनीनिदेनैवस्मर्यकवयाभ्युपनिकुंचकामकाविवरसंमानय
इयत्सनि ॥ कस्तूरीघनसारसौरभसुहृद्युक्तिमाधुर्ययोयोगःकर्ण
सुखंनसुलभोनिभःकस्यापिसंपद्यते ॥ २७ ॥ ततोराजाबाणाय
सप्तलक्षंददौ ॥ अन्यदाराजाश्रीनाभापरेक्षीस्यमाह ॥ देविप्र

राम
५३

भातंमह ॥ सासीत्सत्तनंमाह ॥ देवधाराधीश्वरसर्वलक्षणभवदुक्तमभानवर्णं
ते ॥ परंतथापुच्यते ॥ श्लोक ॥ विरलाविरलाःस्थूलास्थूलाराःकलाविवसजुनामन
इवमुनेसचनेवभसत्रमभूत्रमः ॥ अपसरनिचध्वानंक्षोभसनापिदुर्जनोव्रज
निचनिःशंकक्षोभंलक्ष्मीमिरुथमिनामिवंग २८ ॥ ततोराजातस्यैलक्षंद
दौ ॥ राजापुनःस्मीमाह ॥ देविसाध्वीनेलक्ष्मिपुनःप्रभानंपश्यनो ॥ श्लो
क ॥ अभूतंगोमायोर्वीरसयनिविशास्यकनकं ॥ गजक्षयंभंदोबुध
जनइहास्यं सदसिसुगतःक्षीणासारोनृपनवरदातुदासुरा ॥ तदी
पादोनंतेविणयहितानमिक्षुणा ॥ २९ ॥ राजापुनः लक्षंप्रयच्छति
अन्यदाद्वारपालोसत्रातंमयमाह ॥ देवकोपिविद्वान्द्वारितिष्ठति
ततोराजामाहप्रवेश्यतां ॥ अथंराजानंवीक्ष्यमाह विद्वान् ॥ श्लोक ॥
अन्येलक्षणमोक्षितंतकसंयकककाराः ॥ अयंपुराणमतिसंका
व्यंतरसर्वज्ञः ॥ राजलक्षंददौ ॥ पुराणानिश्रोतव्यानि
कार्याणिच ॥ तावत्सतेमहंचक्रीयावत्कोपिनमुच्छति ॥ ३० ॥
किंकुविमहसुस्तुतेःसशीघ्रभाकस्यापिदस्यायकीरामारत्नानीप
तेतुसेतुभवतांसंभावनाभूमयः ॥ अस्माकंकेलचोलमालवमहीं
पालाधीराज्यंश्रीयंबंदीकर्तुमियंस्माभागवतीजागर्तिजिह्वामुखे

॥२२२॥ततोभोजस्तस्मैलक्षंददौ॥ कदाचनकालिदासःकापिका
ननेगच्छन्मध्येमार्गेचौरैर्दृष्टः॥ ततःकविसमदाकविलंबस्तोदाचन
पद्यंपठंश्चौरंप्राह॥माताभ्राम्यतिकविरस्मिवासरेमाद्दृणः॥
ततःकालिदासश्चोरःप्राह॥श्लोक॥उपनदिविटपोपलोत्रःपथि
समुद्यतदंडकपत्रपाणिः॥ दृष्ट्वादूनंविनष्टजीवितोनांसलिलंप्रि
येवरदानिमादृशानां॥२२३॥अन्यदासिंहासनमलंकुर्वाणस्यभो
ज्यस्यमध्यम्॥ राजानंप्राह॥देवकांचनमालाकारपत्नीदारिद्र्यमि
तिमयेदाय॥ततोमालाकारपत्निप्रविश्यपठतिस्म॥श्लोक॥
समुच्चरत्तुंगमदालसद्गजस्खलत्पदाघातवशाद्विशीर्यते॥
बुधैर्नकोलोभुवासदीप्यतेदरिद्रकोटीस्फुरतुंकरेकरः॥२२४॥राजाश्रुतंश्रुत्वा
तयन॥अहोमहांतिपदपथनिःनमस्तस्मैप्रत्यक्षरंलक्षंददौ॥अन्य राम
दाराजारात्रौयारानगरेचरन्॥ कश्चापिष्टेकामपिनारीउवाच ५४
तेशालेरवइनपरयणेददोराजानांतरुणीपूर्णचंद्रानानामालोक्य
तत्करस्पर्शमुद्रांतंप्राह॥हेमुद्रेत्वत्प्रसादात्मयाःकरस्पर्शोपिप्राप्तोकिं

Bhandarkar Oriental Research Institute

लयंनातर्हिसर्वथाकाष्ठमेवत्वं॥ततोराज्ञाएकंचरणपदनिरस्तं॥मुद्रालयकि
ञ्चालयंतेनदृष्ट्वाज्ञातंयत्नजातं॥ततोराज्ञाभागंसभार्यंकालिदासं
प्रत्याह॥सुकविमुद्रालंकरोत्वयंतेनदृष्ट्वाज्ञातंयत्नजातं॥चरणेनयंपठत
तःकालिदासःप्राह॥श्लोक॥जगतिविदितंमेतन्नकाव्येमासमन्येनरपिच
लितसद्वंशजोवर्णितोसि॥मनसिकलयन्तेनापाणिसंगेसतेसिन्मु
द्रालेखंतेनदृष्ट्वाज्ञातंयत्नजातं॥२२५॥ततोराज्ञासोकालिदासा
यलक्षंददौ॥अन्यदासाज्ञाकस्यापिदीर्घकायांदीर्घकालंजलकेलिविधा
यतत्तीरस्थितस्यवटवृक्षस्यछायांनिषण्णः॥तदातत्रस्थितस्यैवणाः
कोयंपिंडोमहाकविभिष्यःस्यधियाज्ञानितद्वाणेनभोस्यंतीतुंकाक
मिनीतयोरासीनंधीरकः॥सहसागतंप्रणम्यराजानंप्राहः॥श्लोक॥ श्या
देवभवदीयेरमाणेःकुंकुमदंडपीतांगिर्जनः॥ कथंनपश्यसिजनैः
माणमादायमेगमः॥२२६॥राजाज्ञात्वाश्लोकांशमपितोपिकंददौ॥ततस्त
योःपंडितयोःमध्येएकःप्राह॥श्लोक॥एकंसैन्यरजोभरेणभवतः
स्त्रीणांजहारप्रभो॥रक्षाहेतवसिनिपातिःमार्त्यनिरक्षद्भिर्णान्
तिरंगेतिसृभिःकायतिरत्नशेनिवोमृगानिःसुहृद्भानःस्त्रीकोनिर्
घृणस्कामिशत्रुजोनिर्घृणकोनिरंतः॥२२७॥ननुवंकविलेपटि

तेनस्यदेषेणादितीयःकविराह॥श्लोकः॥अकांडधृतमानसव्ययसितो
त्सवैःसारसैः॥इकांडपटुतांउवेरपिहिरण्वेदिनामंउलैः॥दिशाःसमविलो
किताःसदसिनीर्भयोद्धसत्प्रभवसंभृतश्रुरुथिनीजनिभुरजःश्रयामलाः॥
२५॥ततोराजाजनेभ्योरपिकविताकर्ण्यलक्षंमंचकंददौ॥ततस्तस्मै
वणदृष्टस्यद्वारपालस्यैकंकमेकंश्लोकंनाकर्ण्यकोकिलंवान्यद्वारेवाद
ष्टयमानंदृष्ट्वाजयदेवोनामाकविःप्राह॥श्लोक॥नोचारण्यैनचापि
रूचिरावचुर्नवाच्यंवचो॥नोविल्लालललिनागविर्नचशुचिःपक्षश्चयद्दो
यंतव॥अर्केकिंतदभाग्यगीरसिदस्थानेवृथैवोद्गिरन्॥मूर्खेध्वांक्ष
नलक्ष्येविद्वदहंपांडित्यसमुच्चटयन्॥२३१॥इदमाकर्ण्यहरिवर्माध्या
नस्थापरस्तेननयदेवेनकविनिषेधाविरचितांगदोमन्यमानःकिमपि रामा
कोपेनदस्यतदस्यपूर्वमाह॥श्लोक॥तुल्यवर्णपदैःरुक्षाःकोकिलैः ५५
किंसमंगमः॥कैनावलोक्यतेकाकःस्वयंयदिनजायते॥२४०॥ततो
राजानयातारिवर्मानयदेवयोदारुणंविरंचिदत्तामिथोध्यालिंगना
दिनाभिथोवस्त्रांतेकारदानेनमिलंचक्रधानुःन्यदाराजाहयमारुह्य

यावन्नवत्मनिधीमतेविश्वासतोमानकापालिकंविश्यमाह॥योगिनमयोका
पालिकोमास्थिनिर्मायते॥निखिलमपिदिवसंकुरुदियादसंनीतसदृक्षा
सोयः॥भवद्भिर्यत्रकोनाथभोजनार्थीकेनाभ्यर्थतइतिसतोवचनमा
कर्ण्यनिश्चायसुःप्राह॥श्लोक॥कंसेवेक्षलभ्यंमतिदिनमरेदक्षिणेरुदं
पथःस्थानेपिहितेविशंकपुरंपुण्यशतीतां॥अद्यस्यरणेद्वायासुदलितदलना
पूर्णमेपिसदनेसंमार्वहरपिधनीनांद्वारिलक्ष्यसा॥२४१॥राजनवयंकि
मपिनार्थयामः॥राजानुनोकः॥अन्यदासिद्वासनमलंकुर्वाणस्यभो
जस्यकोपिविद्वानागतः॥द्वारपालःप्राह॥अयंतोदास्वाम्यस्माभिःराजादृष्ट
व्यःततोद्वारपालोराज्ञानप्रणम्यप्राह॥राजन्कोपिविद्वान्द्वारिवर्ततेरा
जाप्रवेश्यः॥ततोविद्वान्राजानंप्रणम्यलोकंस्वस्मिन्कृतेन्यासनेउप
विष्टः॥राजासंतुलोनसमोलोकंप्राह॥विद्वन्कुतस्त्यभवान्॥ततो
विद्वानाह॥यामीधिविद्वत्कृतमंत्रकल्पसुरद्रुसत्वत्तचिंतामणिश्चा
पाषाणसंत्रमेवसतिप्रभोराजावस्तदेतावदुपैतिनकाशंदेहद्वारदा
नीकायेविचोषवातोक्तुंनो॥विद्वानाहदेवयाराधीश्वरइदानींका

इदि द्वोएका अद्दत वार्तालोक मुखे विद्यते।। येदवादुखेनदिना निगमयति।।
राजा ऊक्ता ससंभ्रमं विद्वन कथं नामदेवतानोदुःखे विद्वानाह।। श्लोक।। निवा
सः कथमादेतभोजे नकनकाचलैः।। इतिव्याख्यातीयेसुदिनाभोजयोतेनि
मेनं।। २४२।। राजा अस्य विमस्यानयाकुरुदलोक्यवि राजास्यानदद्यादुरं
यस्यानदद्देवतोः।। राजाह्यायाकोद्यधिधारी धर्मपत्नि स्थिति स्मः।। श्लोक
भोजराजेननरवादरागश्चागिरिद्रोनिभाः।। दत्ताः सभायांविप्रायसुप्रसन्नेन
चेतसः।। २४३।। ततोराजानमापृच्छ विप्रः स्वदेशंप्रतस्थे ततोदारपालः प्राहः
देवश्रीशिरत्नपर्वतनामकोपिब्रह्मचारिब्राह्मणोराजदर्शना कांक्षिद्वारिविष्ठति
राजासकौतुकप्रवेशय।। ततोब्रह्मचारी अगमद्राजानंविलोक्यचिरंजीवे
त्युक्तोपविष्टोराजाताभृष्टः।। ब्रह्मभूवाच दद्यादयोमेयद्दंनेकलिकालस्यानुरू
पंनवृत्तं।। पृच्छत्यनीप्रपतीनामकोत्रब्रह्मस्थंचोपवासनादिनाऊरुगसि।।
एकस्यब्राह्मणस्यकथांतुभूंदयथाश्रौ।। यदिहयाद्दस्यंतांगीक्रीयते
ततोब्रह्मचारिप्राह।। श्लोक।। राजन्नहमेश्वरागः सहियाकिकिनामसं
ख्यानि।। सारंयाः सुहृदोयद्दंगिरिगुहागंतिः प्रियागेहिनीवृत्तिर्वन्यक
लाकलैमिवसमंद्राणिरूणांत्यः हाया नाष्टनयूरसयमनसांयपांमि
यं।। चुत्ति।। स्तोयांमिंदुकलानंसमनसो माक्षोमिचिन स्पृहाः।। २४४।।

राजा सिंहासनादुत्थायत स्यादयोःपतति।। राजाब्रह्मनकिमपिदास्यमादि
शाराजन्नकासीमातिनिगमिष्यस्याकंतनोसमाकंवचनमेकंपालयं।। येनवसं
तद्दिवसंमिमंपरादंनिमात्रसमोरुपनीकासीयद्यपि ततोराजातयासर्वेपंडि
तवराः कासीमविप्रद्धापिनाः एककालिदासः कासीनगच्छति ततोराजाभृष्टः
सुकवेपिविद्वांसः कासीगच्छतियाकिमिचमगम्यते।। ततः स्मिताकालिदासः
प्राह।। राजन्नहंसर्वत्रलभ्यपूज्यते।। श्लोक।। तेवांतिनिर्थेषुमेबुध्यायेषां
भोदुखेविनः।। यस्यगौरिश्वरश्चिन्तेनिर्धनोनपरंदिसः।। २४५।। ततःप्रया
येषुविद्वत्सुकाराजाकालिदासंप्राह।। सुकवेअद्यकिमपिश्रुतंत्वयाः कालि
दासःप्राह।। श्लोक।। मेरिमंदरकंदरासुहिमवत्सानोमहेप्राचलोकेलासस्य
सिताततेषुसरसापाश्चात्यराजयोस्यपि।। उद्देद्रोघपिनेषुनेषुदुद्रोभो
जश्चार्जनेमया।। लोकालोककविचारीचारयशो रुद्रीयमामंयदाः।।
२४६।। ततोराजाकालिदासः यमत्यत्सरं वस्मयमयतीति।। ततोविदर्दा
देवाराणसीप्राप्तेन।। कालिदासेपवेत्यवाकोत्यंविनयतत्सन्ये
वाणमयूरसमचंद्रमहेश्वरसुखामरीमामाताभ्यधुर्किंचाममेका

कीवेश्यारसात्मरहस्यानादियते ॥ ततोराजादक्षिण्येनश्रवदंभपिकालिदा
सस्तावत्पठ्यते ॥ ततःकालिदासस्थानमनिरीक्ष्योक्तवान्क्वासभामागस्यप्राह ॥
श्लोकः ॥ विद्वन्मनुष्यैः कोत्रिहतवैजनमज्जयेनोपरागः विद्वन्मनुष्यैर्देवंचान्येविनि
त्यवृथाश्यामदेहहिभुंमाच्यवेधीराश्चनुरंजने ॥ कतिसमुरस्वाम्येपुंसां
कश्यमदन्यरः ॥ २४७ ॥ निर्धनेकलवृद्धिरक्तवतावास्थसंतुदमा ॥ स्मा
पीदेनिजसंतासामसिनानन्श्रीमन्नुदेयोनियन्स्माग्रहसिकिदिज्ञान
विपरंवर्णेनिमानुश्रीमेने ॥ दंसानुवायसएधृदिदिभवकेस्तुत्यामूविधत्युंब
केश ॥ २४८ ॥ ततःकालिदासवेश्यामंदिरमागस्यवेश्यामाएष्टराजगरीस्
स्कानिपीर्य ॥ ततःकालिदासोपिसभायांनायातीतिराजाविचारयामास
यथामूर्योन्यसामान्यपंडितोःसावत्संविलोकिताः ॥ तथाकेकालिदास
स्यास्थानीकथमासीमदीयेनपंडुकाःस्यात्खिन्नदेहोयतः ॥ नजनेवासती
इंकश्चित् ॥ इतिकालिदासोजल्पकेदेवाधिनाथविस्मरात् ॥ देवस्यालवेदस्य
भोजस्यपक्षाभावंदेवागतोदंकालिदासः ॥ राजातंकालिदासंसनेचापवा
सनेवेश्यागृहे ॥ सुकवेरोजनसभांप्रियदासतेःपिदितेरुदिरितेः ॥ ज्ञानक
लोसहिमांमुकवयस्त्रांसरस्वतिसेवबदंतिकिमपिपटकालिदासःप्राह ॥
श्लोकः ॥ अद्यावलक्षोणिपालवृंददिनभुवनेसंचरतिकाव्य ॥ न्यालोक्यसर

राम
५७

त्नान्युरुनरखदिरांगारइंकाकरागिविभर्ति ॥ मुक्काश्रीरयंउस्वेउनवुपरि
मुक्तिभूतनेशंधर्मनीस्यासामादातुयातिर्मधुमदनिकरैर्धूसरांकांवि
भर्तिः ॥ २४९ ॥ राजाप्रसन्नंतंज्ञात्वाप्राहकविनः ॥ राजानंकालिदासमेक
राज्ञानगरेमध्यासुकवेकामपिएकस्त्रीज्ञानगरेकथांकथय ॥ ततःकालिदा
सःप्राह ॥ श्लोकः ॥ अयांतरांतरेपिदेशपूर्वैरणिदशामेकस्त्रीलोनगरं ॥ विष्णि
वुषिनासार्थंपदेशंखलिशाप्रहतासुगनह ॥ २५० ॥ अंभोजमंभोजविलोचनानां
मांभोधिरिर्थीखिलदिग्धिकासु ॥ समायतांकुदिलैरपांगैरंगद्विरंगप्रहतायु
वानः ॥ २५१ ॥ राजानुष्टःकालिदासायपदत्रयस्थानंददौ ॥ ततोव्यदासाज्ञासिंहा
सनासीनेश्रीभोजदेवेकालेयस्य ॥ राजनंप्राह ॥ राजन्गूर्जरदेशेदामग्रह
माधवनामापंडितपरोदर्भेणानिविडंविनोदवस्यनगरादहिनिष्टनिने
नचरात्रौविडंबीतनपंडितेनतस्यपत्नीमेधिनासनराजभवनादिवर्तते राजा
प्रवेशायतेतोमाधवपंडितस्यपत्नीरातापत्रंप्रयच्छति ॥ राजानदासायचप
तिः ॥ श्लोकः ॥ समुद्रवनपर्यंतश्रीमद्भोजखंडत्यनमुदमुकुः प्रीतिमांश्च
केवाकः ॥ उदयमहिमरीचिर्यितीदीतासुस्तुतनविधत्तलोतोनोहीवीचि
विपाकः ॥ २५२ ॥ सराजाउद्भूतंप्रभानवर्णंनमाकण्यलक्षत्रयंदत्वानांमाध

पत्नी माह ॥ मातर्मयारदं भोजनार्थी हीयते ॥ मानरहं माघपंडितेन नमस्कर्तुमाग
मिष्यामि ॥ ततः सा माघपत्नी तदादाय स्वस्थानमागच्छति याचकस्त्री नन् स्वभर्तुः
शारदचंद्रकिरणगौरानगुणान् श्रुत्वेत्थं माचकेभ्यो निरूपयंतं दृष्ट्वेदं
नवीते ॥ साचमाघपंडितमासाद्य पंडितंप्राह ॥ अथ राजाभोजनाहं बहु मानितः ॥ अ
नेन्याभिभूदत्ते ॥ मयाचमार्गजयो याचकानतानयाचकमुखेभ्योगुणान् ॥ ना
ननवाकर्ण्यैतन्निरूपमपवित्तंयाचकेभ्योदत्ते ॥ माघमाह ॥ हेविप्रसाधुकृतम्
मेनेयाचकोऽयमानिभ्यः किंदानंयतोमाघपंडितंवरूपावसेसंतोषकोप्यधिमा
हग ॥ श्लोक ॥ आश्वास्यपर्वतनुर्जन्मनपनोमतम् ॥ सुहृदमदावधुराणिचकाति
नानि ॥ चानासहीनदयातानिचपूरपितारकासियङ्गजलदसेवनोचम
श्री ॥ २५५ ॥ माघपत्नीमाह अर्थानसंनिधिमुचतिमुदराज्ञात्याग्भसंचल
तदुर्दिनितमनोसे ॥ साह्यचंद्रावधकरिस्वयंचमापमाणः स्वयंव्रजनेकिंप राम
दिदेविनेन ॥ २५४ ॥ दारिद्र्यनाशसंतापः स्थानसंतोषवारिणः याचकासावि ५८
द्यानंदहः कांक्षापश्यामि ॥ २५५ ॥ हेविक्लीबहुवाचिनेकहाकिमपिना
स्ति ॥ परंनथामुच्यते ॥ श्लो ॥ नाधिसाधुर्मिश्रमनिंदूरस्थाः कथमर्थलब
भेनकाक्षिद्विजपरिषदाम्भारयतिकः ॥ अदेहेवश्वासंघटयतिरसावस्त
मयतेकथामः किंकुर्मोदहिपिष्टदग्धोजीवनविधिः ॥ २५६ ॥ ननस्त

थावस्थांमाघस्यविलोक्यसर्वेयाचकाययुः स्थानंजयोः यावकेषुमथा
स्थानंगछत्सुमाघः प्राह ॥ श्लोक ॥ व्रजनंव्रजनंप्राणाअर्थानित्यव्यर्थतागते
पश्चादुपहितंत्यक्तंसर्वथैः घनसंदिग्धः ॥ २५७ ॥ ननुमाघपत्नीस्वामिनं
परालोकंगतंप्राह ॥ श्लोक ॥ सेव्यंनसमरंहयस्यदासवन्मूभुजःपुरा ॥
हाऽद्यभार्यासहैयोयंम्रियतेमाघपंडितः ॥ २५८ ॥ राजानंतंमाघंविस
र्जयितुंनिजनगरात् ब्राह्मणरूपानागृहीत्वोपेत्यामेयनभागान् ॥ ततो
माघपत्नीराजानंविज्ञप्तवती ॥ राजानयदिपंडितस्तवदेशंमामस्तंहिश्वश्रूह
मेदमाह ॥ ततोदेवेनकार्यंयत्नोवसम्यक्साधनीयं ॥ राजानंविषर्भमाघ
पंडितंश्रीवर्मणातीरंप्रेषयामासुस्वमाघपत्नींचदीप्रवेशंकुर्वतीं ॥ त
तोराजामाघस्योनरकियांयुक्तवत्तत्रुवं ॥ ततोमाघेदिवंगते ॥ राजा
दोक्रांकुलीविधेयकालिदासनिरूपणंमाघसकलपंडितप्रसनेन
चेदिवरकारणेनमणिमंचद्रव्यनिरासीत् ततोऽमात्यैर्मिलित्वावि
चिंतितं ॥ यतोह्यत्वदेशकालिदासोस्तिनस्माद्दयादुपायेनतंसि
नेतराजसुरवमवास्यतिगततोऽमात्यैरुक्तंमाघविद्वांसंविना ॥ न
सत्रंचैकस्यामात्यस्यसदृशासाप्रविनः ॥ सबकालेकालिदास

मासाद्यरात्रौ मान्यैः प्रेषितोऽस्मि तत्तन्नत्वा पात्रं दत्त्वा ननत्तः कालिदासवाच पतिः॥ नभवतिभवानिचनाचिरंभवानचिरंचेन्मुलावे संवदतिकोयः सपुरुषा णांमुख्यस्तंहत्वानिवार्या॥ श्लोकम्॥ सहकारेचिरंरिक्षासालिलंबालकोकिलं चटकायकदिरेषुविचरभवद्भिःक्रमः॥१॥ कलकंठसाद्रा॥भासहकार भवेद्वीरः॥ स्वीकारेवापरोनीवाविंध्यारण्यादि॥ चारम्॥२॥ ततःकालि दासःप्रभातेदंपालंअपृच्छम्अहोराणम्॥ राहः॥ कीदृशानितस्थोराजा तीकालिदासोऽवागतंज्ञात्वाचानंत्यगतामहतामहोत्सवेनस्वगृहमानीयनी तांनानाविधंपपात्॥ ततःक्रमेणविद्वंउंडेसमयानेसाभोजपरिवननधैव प्राणीनेने॥ ततःसिंहासनमलंगीर्वाणश्रीभोजभूपालंविदित्वादेवपालः प्रणम्यप्राह॥ देवाकोपिविद्वान्नजालधरदेशादागतोदृश्यतेनिरूपितोराजाग्रवे दाय॥ सचविद्वान्सभामगत्यराजानंतयाविद्याश्चकालिदासादिनजगन्म न्यान्॥ कविपुंगवान्अवलकोदीजीदृइवअजायतसभायांकिमधिमुखो नैनिःसरतिनतोज्ञात्कोविद्वन्किमाचष्टे॥ तावद्विद्यानाह॥श्लोक॥आ रानीलगलद्दइंकया॥ मन्नेसुखादयगतोसरखंतिनेनविकमंलाकु वंगृहव्यग्रहननकविन्वमधिमे॥२६१॥ राजातत्कवयेमहद्विद्या तंददौ॥ नास्मिन्कविवरेखदेशंप्रास्थेतेअन्यदारात्रौकोनु

कातरीनांसाहदेविसुरवृक्षवर्णय॥ श्लोक॥ सुरतायनमःतस्मैजगदानं ददायने॥ अतुपंगिकलमस्यभोजराजभवादृशः॥२६८॥ ततोहस्था मृणम्पराज्ञानंविज्ञापयामासुरेकोविप्रोनाहंश्लोकाधि दोरिनिष्टनिराजाप्रवेशयमंसचप्रसादोयेकोराजानंप्रणम्यपुरोमृदंनप दृष्टवीमुमोविराजानीमदनपंडितंदृष्ट्वाहृष्टः॥ तत्रकेयंपटिका॥ किमा स्थोत्रिखमस्तिसायासनन्नीस्थोअकस्मादवाहनेसवालनेयमव तारवोःशोधयामिचाधोनिचमध्येमसंश्रीहरीणायननंदष्टोतस्यशिरा सुतमकोःपपुरः॥ महद्भिरक्षरैर्वारः जिनाडिलथनतोमयामदनपंडि कंसातांबुध्वाकियन्मात्रंधूतोसात्तासितेनोराजातोहनमछतोरव इमारःसिलमतोयमनस्यसोमाधिकस्यसुवर्णकोटिदत्तवान्॥श्लोकाः दंश॥ तत्तः महनमहकामांचदमहिविसंदत्तवान् लोकार्द्ध॥ रा जाहृष्टस्तुविरक्षपुरुषनामांभवतिहृतंतुवंकार्षणं॥ पाकः॥ उन्नरो शंतेस्थोपहिरःमांमासिमनोरमानातानमाताकविंमात॥ एतस्यर तस्यभवद्विरनामार्थमिधिसरस्वतीकर्णवं॥ ततोऽसौमहताकवयः श्रो षिपालःसंयाउत्तरार्द्धंपठतिस्मश्रीकवजनकस्यायेरंजपुत्रीक

चदश्राकंधरमंदिरे निवासाः ॥ २६२ ॥ ततोराजातुनोपनंवृथाधृ संतु
श्रीभोजदेवासीनाप्राहदेवयथानिद्रुतसाधमभाणि ॥ मथाहनुमतोभि
प्रायोनास्ति ॥ मनोगतेनर्षमरुत्सुतेदशोसिरामाद्भुतनिर्जलधी
भ्रमानिवृतानीयकदेकदेशपदप्रतिसेतुनोनसार्धमागतं ॥
दशदिक्षुसिद्धाशासियोगिरेऊर्ध्वदिनानिवृतनिश्चयपादे ॥ २ ॥ ततोराज
भोजोवयस्यानोक्तवान् ॥ ततः क्रमेणधारामंदिरप्रासादसमीपे
तंप्रदेशंसमागतं ॥ हि मंडलेमासनिधानाधीशोद्वारपालः प्रणम्यसज्ञापि
तवान् ॥ देवकोकविर्दानधारिनवेतनोनामवेद्मायः तत्समि
विद्यासंभाष्यदृष्टः ॥ श्लोकमाह ॥ श्लोक ॥ वक्रंभोरुहिभा
समीक्षनयोर्द्वयोर्दृष्टिरथायिनि ॥ देवश्रीर्भवतेभजंचरणयोः स
स्मेचदिग्मंडली ॥ इत्याकर्ण्यचाभिरुधमंत्रिभिः सोभाग्यलक्ष्मी राम
पतेः ॥ कोलीः कोपटनीयभोजनलवैः प्राप्तेचतुर्थेहनि ॥ २६४ ॥
राजासौकवयेप्रदत्तरतनेदेशंनवानूनं ॥ २७४ ॥ एवंविद्वान्
करणसमर्थः ॥ श्रीभोजोराजापंचषंचाशद्वर्षाणिमासदिनत्रयं
पर्यंतंकृतकालनिर्मलं ॥ इतिपंडितबल्लालविरचितोराजश्रीभोज

स्यप्रबंधसंपूर्णः ॥ श्लोकधाराधीश्वरदानजाः प्रबंधः ॥ सनिमथाच्च
यथामतिकियंत्यपिश्लोकातश्चनानिवृतानी ॥ एकत्रकृतानिमंग
लमिति ॥ २६५ ॥ कृतारात्रोभोजस्यावसानसपद्यानिनानिखि
तानि ॥ कालिदासस्यवेश्याहस्तेनमरोभुविनिश्चकायभोजः स
एवकिलभावबंधपदसमत् ॥ १८४६ ॥ १९१७ ॥ द्वाके ॥ १७८२ ॥ रौ
द्रनाम[illegible]संवत्सरे संपूर्णमस्तु ॥ छ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

Digitized with financial assistance from the Government of Maharashtra on 11 June, 2017